БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ФЕВРАЛЬ
26
ПЯТНИЦА
№ 46 (4530).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. С. Хрущев Индонезияда (1 арын).
БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ: Улустарның найыралының университедин организастаар дугайында (1 арын).
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арын).
Малчыннарда (2 арын).
СОВЕТ ТУРГУЗУГ: **О. Мандарый.** — Кол айтырыгның хажызында (2 арын).
Ш. Сат.—Бешки класска төрээн дылды башкылаар дугайында тайылбыр (2 арын).
С. Сдобнов.—Колхозтарга бүдүрүкчү күштерниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдези (2—3 арыннар).
Н. Ишунин. — Социал-культура хемчеглеринге акшаландырыышкын (3 арын).
Д. Куулар. — Мээң бодалым (3 арын).
Н. С. Хрущевту хүлээп алырынга француэтар белеткенип турар (4 арын).
В. Харьков.—Делегей байдалының допчулалы (4 арын).
Совет чазактың баштыңы Гвинея маап турар (4 арын).
Совет Чепсектиг Күштер — тайбыңның болгаш социализмниң чөленгиижи (4 арын).
Совет Чепсектиг Күштерниң 42 чыл болганын Моолга демдеглеп эрттиргени (4 арын).

Клуб—агитас-массалыг ажылдың төвү

«Биеэде мындыг болгулаар чүве болгай: караңгы имир дүжерге өгде кижилер эвээш биче чемин чиггеш, үвүр-савыр хевин шуглангаш удуп чыдып алыр. Оларда кандыг-даа ойнаар, хөглээр сонуургалдыг чүве чок. Өгнүң оду имистелип чоруй өжүп каар, өртемчейни ыржым дүн шыва бээр.

Бөгүнгү колхозчу суурда оон мырыңай сыр өске. Ол дугайын бистиң колхозтан безин көрүп болур. Имир дүшкен соонда сылдыстар-биле адааннашкан чүве дег сайгылгаан суурну дургаар чайыннандыр хып кээр. Өг-бүле бүрүзү чылыг, чырык, делгем бажыңнарында [illegible]ыл-үүлезинин түңнелин чугаала[illegible]п, солуннар, номнар номчуп, радио дыңнап, улуг чаагай бүгү чурт-биле деңге тынып орар. Ынчап чоруй көдээ клубка эргелекчи Кара-Сал Дамдынның баяның аянныг үнү, ыраажы уругнуң өткүт ыры чаңгыланып үнер. Улуг, аныяк колхозчулар бөлүк-бөлүү-биле олче чоруптар. Чүге дээрге ында кижи бүрүзүнүң сонуургаар чүүлү бар...»

Бо болза Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозта кырган колхозчу эш Дагның чагаазындан одуруглар-дыр. Шынап-ла ол клубка келген кижилер утка-шынарлыг лекцияларны дыңнаар, солун киноларны, концерттерни көөр, политиканың болгаш көдээ ажыл-агыйның, чечен чогаалдың литературазы-биле таны[illegible]ар калбак арганы ап турарлар. [illegible]лубта лектория бөлүү, 27 кижид[illegible] тургустунган бот-тывынгыр [illegible]ран чүүл бөлгүмү доктаамал ажылдап, олар лекция, беседаларны база концерттерни, шиилерни чүгле суурга эвес, ыраккы одарларда ажылдап турар малчыннарга, бригадаларда колхозчуларга организастап турар.

Уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң чогаадыкчы мергежили өзүп, ам мырыңай «Малиновкага болган куда» дээн ышкаш улуг шиилерни безин клуб сценазынга белеткеп турар апарган.

Бо чылдың эгезинден бээр безин янзы-бүрү темаларга 9 лекциялар номчуттунган болгаш тускай массалыг кежээлерни 9 катап чоруткан. Амгы үеде клубтуң ажылдакчылары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оюнга уткуштур улуг башкының ажыл амыдыралы-биле холбашкан фото монтажтарны белеткеп, тускай лекция, беседаларны организастап турар.

Ында чоруттунуп турар бүгү агитас-массалыг ажылдар аңаа бир чырыдыышкынчы хевирлиг эвес болгаш ниити кыйгырыглар, лозуннар-биле кызыгаарлаттынмайн, а амыдырал-биле, колхозтуң мурнунда салдынган сорулгалары-биле сырый холбашкан болгаш СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче угланган. Ылаңгыя эрткен чылын колхоз планныг сорулгаларын шуптузун чедиишкинниг күүсеткен. Чеди чылдың ийиги чылын база-ла ажыл-агый талазы-биле чедиишкинниг эгелээн. Мурнунда Чадаана «хүрээзинге» чүдүп турган ийи-чаңгыс кижилер дээштиг агитас-массалыг ажылдың салдары-биле оон шуут чарылган, а Калзан, Сотпа ышкаш шажынчы кижилер «хүрээни» каггаш, ам колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажылчы үлүүн киирип турар апарганнар.

Эң кол чүве клубтуң материалдыг баазазын быжыглап, ону кандыг-даа үеде ажылдаарынга таарыштыр дерип, шимээнинде база кезээде арыг-шевер, чылыг, чырык кылдыр тургузуп турарында болур. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Ревнюк) ону дерип, шимээринге 20 муң рубльди берген.

Ажыл-херекти үстүнде чугаалааны дег кылдыр тургускан клубка хостуг шагында кандыг-даа кижиге дыштаныксанчыг, барыксанчыг болбайн канчаар! Ындыг болза-даа областа чамдык клуб албан черлери бодунуң сорулгазын күүсетпейн, көдээге агитас-массалыг ажылдың төптери болуп шыдавайн турар дээрзин шуут чугаалаар херек. Маңаа чижек кылдыр Барыын-Хемчиктиң, Сүт-Хөлдүң болгаш өске-даа районнарның чамдык клубтарын чижекке ап болур.

Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык участогунда база Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга», Киров аттыг колхозтарның клубтарының ишти соок, хирлиг болгаш чүгле ийи-чаңгыс кинолар көргүзүглери-биле кызыгаарлаттынып турар. Ылаңгыя элээн хөй чурттакчылыг Аксы-Барлык суурда көдээ клубтуң олаар чүүлү үзүлген, кышкы үеде ажылдаарынга таарыштыр кылдынмаан, харын мырыңай сайгылгааны безин кииртинмээн. Бо таарымча чок чорук совхозта партия организациязын (секретары эш Биче-оол) дүвүретпейн турар. Оон-биле холбаштыр чамдык клубтар кышка багай белеткенгеш, соок үеде хагдынар чедип турган эрткен чылдарда фактыларындан Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик райкүүскомнарның культура килдистери (эргелекчилери эштер Метке биле Куулар) амдыгаа чедир чогуур түңнелди кылбааннар.

Эрткен чылды сөөлзүредир клуб албан черлериниң ажылын улам-на экижидер сорулга-биле ССРЭ-ниң Культура министерствозу тускай саавырны үндүрген болгай. Ынчалзажок амгы үеде областың кайы-даа районнарында көдээ клубтар ону барымдаалавайн турар. Ону боттандырар талазы-биле областың культура эргелели-биле райкүүскомнарның культура килдистери-даа тодаргай хемчеглерни албайн турарлар.

СЭКП ТК-ның «Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» доктаалында көдээге агитас-массалыг ажылдың ёзулуг төптери клубтарның болгаш өске-даа культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидеринче улуг кичээнгейни салырын негеп турар. Хамыктың мурнунда оларга чоруттунар бүгү агитас-массалыг ажылдар ниити кыйгырыглар, лозуннар шинчилиг эвес, а чидиг, дээштиг болгаш тодаргай сорулгаларже угланган, амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле сырый холбашкан болур ужурлуг.

Ооң-биле холбаштыр база бир кол чүүл болза клубтарның материалдыг баазазын болур-чогууру-биле быжыглаары, чон ортузунга культура-чырыдыышкын болгаш агитас-массалыг ажылды чорудуп шыдаар, ол ажылга тааржыр, билиглиг кадрларны оларга шилип алыры болур. Чүгле ындыг таварылгада олар көдээге агитас-массалыг ажылдың ёзулуг төптери, бо талазы-биле партия организацияларының ёзулуг даяныр черлери боор шыдаарлар.

Рязань область. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Рязаньның малчыннары социалистиг чаа бедиткен хүлээлгелерни алган.

Спасск районунуң Ленин аттыг колхозунуң № 2 сүт-бараан фермазының саанчылары тергиин эки ажылдап турар. Аныяк малчыннар 1960 чылда инек бүрүзүнден-не ортумаа-биле 4500 кг-дан эвээш эвес сүттү алырын хүлээнген. Фермага коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты тывыскан.

Мурнакчыларның аразында — Г. Фоломеева-биле К. Полохова. Г. Фоломеева В. Гагановaның үлегерин эдербишаан, шоолуг сүткүр эвес бөлүк инектерни алгаш, оларның саалдазын ийи катап өстүрерин чедип алган. Г. Фоломеева бодунуң эки маадырлыг күш-ажылы дээш Ленин ордени-биле шаңнаткан. К. Полохова эрткен чылын инек бүрүзүнден-не 3700 кг. сүттү саап алган.

Чурукта: Г. Фоломеева (оң талазында) болгаш К. Полохова.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Н. С. Хрущев Индонезияда

ДЕНПАСАР. (СЭТА-ның тускай корр.). Февраль 24-те хүннүң бирги чартында, ийи талага сонуургалдыг болуп турар айтырыглар талазы-биле чугаалажыышкыннар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң болгаш Индонезия Республиканың Президентизи Сукарнонуң аразынга болган. ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Индонезия Республиканың бирги министри Джуанда, даштыкы херектер министри Субандрио чугаалажыышкыннарга киришкеннер.

Ооң мурнуу чарында Н. С. Хрущев, президент Сукарно болгаш оларны үдээн кижилер автомашиналар-биле Бали ортулукту кезээннер болгаш балий мастерлерниң чуруктарының база ус-дарган кылыгларының делгелгезин көргеннер.

Совет чазак төлээлериниң оон өске кежигүннери Бали ортулуктуң солун чүүлдери-биле, ооң чонунуң амыдыралы-биле болгаш национал культуразы-биле таныжып үргүлчүлеп турганнар.

Кежээ Н. С. Хрущев болгаш президент Сукарно база оларны үдээн кижилер балий хөгжүмнүң болгаш танцының концертинге олурушканнар, аңаа Балиниң эң дээре танцыларын болгаш ырларын күүсеткилээн.

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Джакартаның радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев-биле ужуражып төлээде парламентиниң онза сессиязын февраль 26-да чыыр дээрзиниң дугайын индонези парламентиниң даргазы Сартано чарлаан.

ДЖАКАРТА. (СЭТА)). Совет чазактың баштыңының Сурабая хоорайга болгаш Бали ортулукка чоруп турганының дугайын тодаргайы-биле чырыдарын Индонезияның солуннары, информация агентилелдери болгаш радиозу үргүлчүлеп турар. Индонезияның чонунуң Н. С. Хрущевту кайгамчыктыг чылыг болгаш найыралдыг байдал-биле уткуп турарын солуннар бир үн-биле демдеглеп турарлар.

Бали ортулукта Денпасарга Н. С. Хрущевту чечектерниң болгаш хөгжүмнүң чаъс чагган дег бүргээшкини-биле уткуп турган дээрзин солуннар айтып турар. Совет аалчының эрткилээни бүгү оруктар совет болгаш индонези күрүне туктары-биле, байыр чедирген лозуннар-биле, чечектер-биле, чылыг оран үнүштериниң бүрүлери-биле, тускай кылгылаан хаалгалар-биле долган тургулаан. Орук дургаар он-он муң кижилер үзүлбес одуруг болу берген чыскаалгылаан турган болгаш Н. С. Хрущевка база ону үдээн кижилерге изиг, өөрүшкүлүг байырны чедирип турганнар.

«Бали ортулукка бедик аалчыны кайгамчыктыы-биле уткааны ёзулугла магаданчыг болган» дээрзин Индонезия Республиканың радио-биле тайылбырлакчызы айыткан.

Сурабаяга болган митингиге чүве чугаалааш, бөдүүн кижилерни коммунистер дугайында нүгүлдүг тоолдар-биле коргударын оралдажып турар реакционерлерни президент Сукарнонуң кочулааның «Пемуда» солун биживишаан, коммунизмниң ат-алдары улам улуу-биле улгадып турар дээрзин демдеглээн.

Джокьякартада университеттиң студентилериниң мурнунга Н. С. Хрущевтуң чугаазын «Хариан Ракьят» солун тодаргайы-биле бижип турар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Эки дүжүттү өстүрер дээш

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери 1959 чылдың часкы хову ажылынга эки белеткенгеш, тарылганы чогуур үезинде дooскаш, ооң чайгы ажаалдазын эки чоруткан. Ынчангаш олар багай эвес дүжүттү өстүрген, азы тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 13,6 центнер, чамдык участоктарның бир гектарындан-на 20—30 центнер чедир дүжүттү алган, а бо чылын бир гектардан ортумаа-биле эрткен чылдыындан хөй дүжүттү алыр дээш демисежип турар.

Колхоз эрткен чылын 18 тракторну садып алган, бо чылдың тарылгазынга белеткелди багай эвес чорудуп турар. Ховунуң ажыл-ишчилери 700 тонна үрезинниң 85 хуузун чажар шынарынга чедир белеткээн, 40 гектар черге олуртттур картофель үрезинин шилип алган. Олар кукуруза, картофель шөлүнге 200 тонна өдекти төккен, бо ажыл амдаа үргүлчүлеп турар. Бүгү тракторлар тарылгага белен, 100 ажыг илиирлер септеттинген. Үрезин арыглаашкынында болгаш чепсек-херекселдер септелгезинде Долума, Чозар, Сүге-Маадыр, Ак-Сүге болгаш оон-даа өскелер тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү 150—175 хуу күүседип турар.

К. КОМБУКАЙ.

Белеткел—ала-чайгаарлаашкында

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели 10 тракторну, 50 илиирни септээн, ындыг-даа болза часкы хову ажылынга белеткелди кончуг кошкак чорup турар. Баштаар чер бирги болгаш ийиги хову бригадаларынга быжыглаан ажыл аъттарының чамдыызын кыжын тудуг бригадазынга берген. Оларны часкы ажылдарга киирер болганда, амдыгааштан эгелеп дыштандырары, күш-деңгелин семирти азыраары негеттинип турар.

Үрезин сөөртүр тергелерниң, хааржактарның септелгезинче ам-даа кирбээн. Бирги хову бригадазы Ооругда 200 тонна үрезинниң бөдүүн арыглаашкынын дooскан боордан башка, чажар шынарынга чедир арыглаваан. Ийиги хову бригадазы Ак-Хем участогунда 1000 ажыг гектар черге чажар үрезинни амдыгаштан сөөртүп албаан. Чиңге-тараа үрезини ам-даа арыглаттынмаан.

Ийиги бригаданың хову турлаанда оран-суур чедишпес. Эрткен чылын аңаа туткан бир чуртталга бажыңын колхоз баштаар чери өскээр көжүрткен. Часкы ажылдар үезинде ховунуң ажыл-ишчилери хонар, чурттаар бажың ам ында чок. Турлагда чүгле столовая бажыны-биле трактористер турар чаңгыс өрээл бажың бар. Хову турлагларын амдыгааштан белеткээринче сагыш салза чогуур.

Огород шөлүнде мырыңай өдек төктүнмээн болгаш парниктер кылдынмаан. Картофельдиң 60 тонна үрезини бар-даа болза, огород бригадазында өске белеткелдер чорувайн турар. Ол бригаданың бригадири Сотнам бодунуң инициативазы-биле бригаданың кежигүннерин часка белеткел ажылынче организаставайн келген.

Белеткелдерни мындыг ала-чайгаарлаашкынга тургузуп болбас.

М. БАЗЫР-САДЫ.

Фермада агитатор

Монгуш Мунуя Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң Арыг бажында сүт-бараан фермазының эргелекчизинге 1957 чылдан эгелеп ажылдаан. Оон бээр Монгуш район иштинде база бир мурнакчы ферма эргелекчизинге санадып турарындан аңгыда, эки агитатор болуп турар.

Агитация ажылының эки түңнели чеже беседа чорутканының санында эвес, а шынарында деп партия өөредип турар. Партия болгаш чазактың хүлээп ап турар шиитпирлериниң дугайында беседа чорудар санында-ла ферманың мурнунда кандыг сорулгалар салдынып турарыл, кандыг четпестер барыл, ону чайладып болурунуң кандыг аргалары барын Монгуш тодаргайлап турар. Агитацияны ынчаар чорудар арга эки түңнелди бээр дээрзин практика ажыл-херек кырынга бадыткап турар. Ферманың ажылдакчылары эрткен чылын сүттү бүдүрериниң, күрүнеге дужаарының, бир инек бүрүзүнден сүт саап алырының планнарын ажыр күүсеткеннер.

Саар инектерниң кужу семис, оларны саанчылар сиген, силос болгаш өске-даа чемнер-биле чемгерип турарлар. Мынчангаш, саанчылар 1960 чылда сүт саалдазының талазы-биле алган хүлээлгелерин хүн бүрүде ажыр күүседип турарлар.

Политиктиг агитацияны хүн бүрүнүң ажылы-биле холбаштырары-ның ажыктыы шак ында.

Х. ДОРЖУ.

Сортучастокта

«Межегей» совхозтуң баазазында турар бистиң сортучастогувус СЭКП ТК-ның 1959 чылдагы декабрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырбышаан, 1960 чылда чорудар ажылдарының планынга чамдык чугула чүүлдерни киирген.

Чазын тараан кызыл-тастың талазы-биле сорт шенелдезиниң планынга киириштир кызыл-тастың сорттарын, а ол ышкаш быжыг сорттарны киирер. Бистиң областа ындыг сорттарны эрткен чылга чедир-ле өстүрүп сайзыратпааны болгаш тып илеретпээни, азы шенеп үндүргени-даа чок болганы хомуданчыг.

Тараа, ногаа болгаш мал чеми культураларының чаа солун, хөй сорттарын сортучасток 1960 чылда өстүрүп шенээриниң планында киирген. Мооң-биле чергелештир тарылганың хуусааларынга, шөлдерге янзы-бүрү коэффициентилер-биле тарылганың нормаларынга таарыштыр агротехниктиг дуржулгаларны ажыглаар.

Бистиң байдалдарывыска культураларның демдектериниң болгаш шынарының бүгү комплексизиниң талазы-биле эң-не таарымчалыг, перспективтиг бүгү сорттарын кичээнгейлиг өөренип көргеш, колхоз, совхоз бүдүрүлгезинге дидими-биле нептереткен турар.

Колхозтарның, совхозтарның ажылдап турар зоналары-биле сортучастоктуң аразынга боттарының харылзаазы болгаш дузаламчызы экижээн турарын чедип алыр. Дуржулга ажылдарының өртээн чиигедиринче улуг кичээнгей салдынган. Тарылга үезинде «Беларусь» деп тракторга мурнунда методтуг чурум ёзугаар тракторист болгаш агроном-биле кады 6 кижи ажылдаар турган болза, ам бо чылын ол-ла тракторга (бүрүн агрегатка) 3—4 кижи ажылдаар кылдыр таарыштыр кылып турар, ногаа ажылынга механизацияны болдунар-ла арга-биле организастап чорудар бис.

С. СУНКУЕВ,
«Межегей» совхозтуң девискээринде сортучастоктуң агроному.

Эйлиг-Хем участогунда тудугжулар

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Эйлиг-Хемде тудуг бригадазы чеди чылдың бирги чылында 9 чуртталга бажының тудар турагаш 20-ни, 11 кажааның орнунга 13 кажааны база бир чунар бажыңны туткаш, ажыглалга киирген.

Бригада малчыннар чурттаар 10 бажыңны, малга 11 кажааны 1960 чылдың октябрьның бирги чартынга чедир тудуп доозар деп, социалистиг хүлээлгени алган. Тудугжулар ыяш белеткелин кыска хуусаада доозары-биле ажылдап турар. Малчыннарның оттулар ыяжын 12 колхозчулар белеткеп эгелээн, баштайгы хүннерде 24 кубометр ыяш кактынган.

М. САДЫ.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

УЛУСТАРНЫҢ ПАЙЫРАЛЫНЫҢ УНИВЕРСИТЕДИН ОРГАНИЗАСТААР ДУГАЙЫНДА

Боттарының национал кадрларын — инженерлерни, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, эмчилерни, башкыларны, экономистерни болгаш билиглерниң өске-даа адырларының талазы-биле тускай эртемниглерни белеткээр дугайында Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттарынга дуза көргүзерин күзээш, улустарның найыралының университедин Москва хоорайга тургузар деп Совет чазак шиитпирлээн дээрзин Индонезияның «Гаджа Мада» деп национал университединге бодунуң чугаазынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев дыңнаткан. Совет Эвилелиниң өөредилге черлеринге боттарының национал кадрларын белеткээрин калбартыр дугайында Азияның, Африканың болгаш Латин Американың хөй-хөй чурттарының депшилгелиг хөй-ниити болгаш чазак бөлүктериниң база ол ышкаш тус-тус хамаатыларының удаа-дараа дилеглерни кылып турганын барымдаалааш, ол шиитпирни хүлээп алган. ССРЭ-ге эртемни чедип алыр талазы-биле улам калбак аргаларны ол чурттарның аныяктарынга бээр дугайында чамдык совет хөй-ниити организацияларының күзелдерин болгаш саналдарын база барымдаалап көрген.

Азияның болгаш Африканың чурттарының дем-каттыштырылгазының Совет комитединиң, Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культурлуг харылзааларның совет ниитилелдериниң эвилелиниң болгаш Профессионалдар эвилелдериниң Бүгү-эвилел төп чөвүлелиниң чанынга улустарның найыралының ол университедин организастаар.

Университетке өөрениириниң хуусаазы 4 чыл, а медицина эртемнериниң талазы-биле — 5 чыл.

Эргежок чугула белеткели чок аныяктарга университеттиң составынга 1-ден 3 чыл чедир өөренир хуусаалыг белеткел факультедин тургузар. Университетке киреерде билири эргежок чугула ниити билигниң эртемнерин болгаш орус дылды ол белеткел факультединге өөренир. Белеткел факультединге өөрениириниң хуусаазын кирип турарларның ниити билииниң шынарын көрүп тодаргайлаар.

Кежиниң өңү, националы болгаш шажын-чүдүлгези хамаарылга чокка 35 хар чедир назылыг эр-даа, херээжен-даа кижилерни Улустарның найыралының университединге хүлээп алыр. Хамаарышкан чурттарның хөй-ниити организацияларын болгаш чазак албан черлерин дамчыштыр, ол чурттарда ССРЭ-ниң элчин болгаш консул черлерин дамчыштыр база университетче шуут-даа, хүлээп алыр дугайында билдириишкиннерни киирип болур.

1960 чылда 500 кижини хүлээп алыр бодап турар, ынчангаш университеттиң студентилериниң ниити санын ооң соонда чылдарда 3—4 муң кижи чедирер.

Улустарның найыралының университединге өөрениири—халас. Университет болза стипендиялар-биле, халас эмнелге хандырылгазы-биле болгаш ниити чуртталга чери-биле бүгү студентилерни хандырар, студентилерниң Москваже кээриниң болгаш дедир чанарының чарыгдалдарын бодунга хүлээп алыр.

Орус дыл кырынга болгаш Азияның, Африканың база Латин Американың улустарының чогуур дылдарының кырынга эргежок чугула өөредилге номнарын болгаш өөредилге херекселдерин университеттиң студентилеринге парлап үндүрүп турар.

Азия болгаш Африка чурттарының дем-каттыштырылгазының Совет комитединиң, Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культурлуг харылзааларның совет ниитилелдериниң эвилелиниң, Профессионалдар эвилелдериниң Бүгү-эвилел төп чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң аныяктар организацияларының комитединиң база ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозунуң төлээлекчилеринден тургустунган университет чөвүлели улустарның найыралының университединиң удуртулгазын боттандырар.

Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарындан болгаш өске-даа чурттардан башкылаары-биле көскү эртемденнерни университет чалап ап турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Февральдың 23-те РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. Н. Органов аңаа даргалаан.

Областа ие-чашты камгалап турарының дугайында Пермь облкүүскомунуң даргазының оралакчызы Ю. А. Гавриловтуң илеткелин Президиум дыңнаан. Ие-чашты камгалаар талазы-биле хөй ажылдар сөөлгү чылдарда областа кылдынган дээрзин Президиум демдеглээн. 1958 чылда уруглар албан черлерин тударының планы күүсеттинген, ынчаарга 1959 чылда — барык ийи катап ажыр күүсеттинген. Ол-ла үениң дургузунда яслилерде уругларның оруннары 2658-ке, уруглар садтарынга—6670-ге көвүдээн.

Ооң-биле кады областа ие-чашты камгалаарының талазы-биле ажылда улуг четпестерниң барын илереткен. Уруглар садтарынга болгаш яслилеринге уругларын тургузар дугайында хандыртынмаан билдириишкиннер хөй бар болуп турар. Чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери каш чылдарның дургузунда уруглар яслилеринге бажыңнар тутпайн турар. Херээженнерниң медицина хандырылгазында четпестер ам-даа бар. Пермь обласка ие-чашты камгалаар талазы-биле ажылды улам ыңай экижидеринче угланган шиитпир хүлээп алдынган.

Владимирниң облкүүскомунуң даргазы Г. Е. Коваленконуң илеткелин Президиум база дыңнаан.

Организас-массалыг ажылды чорударында четпестерниң барын Президиумнуң доктаалында демдеглээн. Чер-чер Советтеринге практиктиг дузаламчыны көргүзеринче облкүүском онза кичээнгейни салырын доктаалда чугаалап турар. Депутаттарның шүгүмчүлелдиг саналдарын болгаш сүмелерин барымдаалап, ооң түңнелдерни кылып турарын, Советтерниң шиитпирлериниң күүселдезиниң дугайын сессияларга доктаамал илеткеп турарын, чер-чер Советтериниң ажылдарында эки дуржулгаларны нептередир ажылды улам экижидерин облкүүскомдан Президиум негээн.

РСФСР-ниң хүндүлүг аттарын тывсыр дугайында болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаар дугайында шиитпирни Президиум хүлээп алган, оон ыңай чамдык өске-даа айтырыгларны база чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Чедиишкиннерни күзедивис

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң кызыл булуңунга хоочун хойжу О. Шаравиниң күш-ажылының 10 чыл болган оюн демдеглээн. Байырлыг кежээге колхозтуң мурнакчы саанчылары, хойжулары болгаш кадарчылары келген.

Аңаа хойжу О. Шаравии бодунуң эрткен чылда чедиишкиннерин чугаалавышаан, чаа сорулгаларны хүлээп алган. Ол бо чылын төрүүр 100 хой бүрүзүнден 150 хураганны болгаш бир хойдан-на 3,5 кг дүктү алыр деп хүлээлгени алган.

Бүгү малчыннар О. Шаравиге улуг чедиишкиннерни болгаш хөй-хөй чылдарда чурттаарын күзээннер.

Кежээниң сөөлүнде кино көргүскен.

Д. ЧАМЫЯҢ.

МАЛЧЫННАРДА

«Межегей» совхозтуң кадарчызы эш О. Сарыг-оол 1957 чылдан бээр инек кадарып келген. 1959 чылда ол 154 инекти кадарган болгаш чайгы үеде бир хонукта ортумак деңзи немелдезин 850 грамм кылдыр семирткен.

Ам Сарыг-оолдуң кадарып турар инектери кышты семис күштүг эрттирип турар болгаш 43 хунажыннар бызаалапкан. Оларның бызааларын менди доруктуруп турар.

Кадарчының бо чылын ап турар хүлээлгези: чайгы үеде инек бүрүзүнүң бир хонукта ортумак деңзи немелдезин 1000 граммдан кудулатпас.

Совхозтуң хойжузу О. Сырат 1960 чылда 100 хой бүрүзүнден 130 хураганны алыр деп социалистиг хүлээлгени алган. Хойжу бодунуң хүлээлгезин ам күүседип эгелей берген: ооң хойлары массалыг төрүп турар болгаш чооккуу хүннерге чедир төрээн 70 хойдан 71 хураганны алган.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

* * *

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң шээр малы массалыг оолдап турар. Хойжу Дөртей 200 хойдан 203 хураганны, Чамбылдай 118, Семис-оол 119, Өктек 112, Дамдын 187, Сандаш 149 хойнуң хураганын менди алганнар. Моон өске-даа малчыннар малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш амыр-дыш чок ажылдап турарлар. Төрүүр хойларның саны кодан бүрүзүнде чаш төл хүн санында немежип турар.

О. АГБААН.

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң шээр малынга ам үеде 981 баш чаш төл немешкен. Оон аңгыда төрээн 27 инектиң бызаалары база немешкен. Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры дээш малчыннар бүгү арга хемчеглерни ап турар.

Б. ТАНОВ.

* * *

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу эш Х. Даржаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш О. Лопсаңчаптың үлегери-биле чылда чамдык хойларны ийи катап оолдадыр арганы ажыглап тургаш, бо чылын төрүүр 100 хойдан-на 160 хураганны алыр мен деп социалистиг хүлээлгени алган. Хойжу ам үеде төрээн 175 хоюнуң хураганын менди алган. Ол баштай оолдаан хойларын удавас эдержилгеге кииреринге белеткенип турар.

И. ДОРЖУ.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта шээр малдың оолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Колхозтуң хойжулары Канданда 145, Клашада 143, Стакаанда 188 хойлар оолдаан. Бо малчыннарның кыштагларында мал чеминиң четчир санныг курлавыры бар болгаш чаш малдарны сагыш-човаңгыр, шын ажаап турарындан малдың чаш төлү менди өзүп турар.

Эмнелге ажылдакчыларының семинары

Чоокта чаа Каа-Хем районнуң төвүнге районнуң эмнелге ажылдакчыларының кежээзи болган. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «ССРЭ-ниң чонунуң медицина хандырылгазын болгаш кадык камгалалын улам ыңай экижидеринин талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалын районнуң кол эмчизи эш Зверьев хуралдың киржикчилеринге таныштырып илеткээн. Ол доктаалды амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык практиктиг хемчеглерни алырын эмнелге ажылдакчылары аңаа чугаалашкан.

«Октябрь 14 чылы» колхоз (даргазы эш Ломаев) эрткен чылын Терзиг бригадазынга эмнелге пунктузун тургускан. Чоннуң медицина хандырылгазын улам экижидеринниң шак ындыг өске-даа хемчеглерин колхозтарга ап чорудары чугула деп саналдарны эмнелге ажылдакчылары берип турган.

СЭКП райкомунуң секретары эш Шуклин эмнелге черлериниң мурнакчы ажылдакчыларынга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң Хүндүлел бижиктерин тывыскан.

С. ТАМБА.

Бедик дүжүттүң үндезини

Бедик дүжүт өстүрериниң чугула үндезини — органиктиг чемишчиделге-биле тарылга шөлүн чемишчидер ажылды Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозу база эки организастаан. Тарылга шөлүнче өдек сөөртүп турар тракторист Түмен-оолдуң бригадазы ногаа болгаш картофель тарыыр шөлче 150 тонна өдекти сөөрткеннер.

Т. ХЕРТЕК.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Кол айтырыгның хажыызында

Тес-Хем районнуң Берт-Даг көдээ Советтиң конторазынга ол Советтиң сессиязы болур дээн деп, депутаттар-даа, активтер-даа чыглып турган черге келдим.

— Сессияның хүн чурумунуң кол айтырыы колхозта мал кыштагладыышкынының байдалы-ла боор деп бодап, Берт-Даг болгаш Ү. Шынаа фермаларының эргелекчилери эштер Дойнур биле Чындыгырның кайызы-ла илеткел кылыр ирги деп, оларже топтап көрүп олур мен. Чүге дээрге малдың байдалы онза бергедээшкинде туруп турар.

Сессияның даргазы, депутат эш Севээн-оол хүннүң айтырыгларын депутаттарга дыңнаткан. Ол айтырыгларның иштинде малга хамаарышкан чаңгыс-даа айтырыг чок болду. Ынчалзажок сессияга база-ла чугула айтырыгны чугаалашкан. Ол болза 1959 чылда көдээ Советтиң бюджединиң күүселдези болгаш 1960 чылда бюджетти бадылаары. Бир-тээ бюджет Советтиң амыдыралының бүгү айтырыгларын хаара тудуп турар чүве болганда малдың кышкы байдалының дугайы ол илеткелге үнер-ле боор деп, илеткелчи, көдээ Советтиң даргазы эш Самбылдың арынче кайгап олур мен. Улуг күзел турзажок, малдың байдалы туржук, харын бюджет дугайында илеткелге дарга белеткенип ап шыдаваан янзылыг болду. Каш минута эрткенде, дарга илеткелиниң сөөлгү саазынын ажыткаш, — «Бисте бирле шиитпирлеттинмейн келген айтырыгның дугайын маңаа чугаалап көрейн, эштер депутаттар» — диди. Ам-на мал дугайын чугаалаары олдур деп-ле, кичээнгейим көдүрлүп келди. Кайын ындыг боор, база-ла сыр өске айтырыг: «Малдың баш дээскинчектээр аарыын нептередир ыттарны өлүрүп узуткаары бисте эң-не берге айтырыг болуп турар. Ынчангаш ыттарны узуткаарынче кичээнгей салырын бо сессияга база катап дугуржуп ап көрээли, эштер депутаттар» деп мындыг болду.

Бирги айтырыгны чугаалажып доосканының соонда 1-ги кварталда Советтиң чорудар ажылының планын бадылаан. Ол планда мал ажылынга хамаарышкан айтырыглар база чок болган.

Кыштың байдалы бергедеп, мал чудап турда, көдээ Совет ону оюп каап турарын шыңгыызы-биле буруу шаап көөр болза чогуур. Шынында көдээ Советтиң девискээринде турар Ленин аттыг колхозта малдың кышкы байдалы дыка бергедээшкинде туруп турар. Бо үеге чедир ол колхозта 860 ажыг баш мал өлген болгаш арып, харыксыраан малдарның баш саны хүн келир тудум-на көвүдеп турар. Байдал ындыг турда, көдээ Советтиң күүскому, ылаңгыя ооң даргазы эш Самбыл аңаа тайбың олуруп турарын кижи кайгаар чүве. Ол айтырыгны ноябрь-декабрь айлардан бээр Советтиң сессияларынга-даа, күүскомнуң хуралдарынга-даа чугаалажып көрбээн.

Шак ындыг байдал Самагалдай көдээ Советте (даргазы эш Ёнзак) база бар. «Чодураа» колхозта мал кыштагладыышкынының байдалы Ленин аттыг колхозтаазындан-даа дора деп чугаалап болур. Ол хирезинде-ле эш Ёнзак болгаш колхоз баштаар чери боттуг хемчеглерни албайн турарлар.

Ол Советтерниң мал кыштагладыышкынындан дашкаар турар чоруун СЭКП райкому болгаш райкүүском билип тура-ла, чогуур хемчеглерни албайн турары окта болбас.

О. МАНДАРЫЙ,
«Шынның» корреспондентизи.

1960 чылдың турбиназы

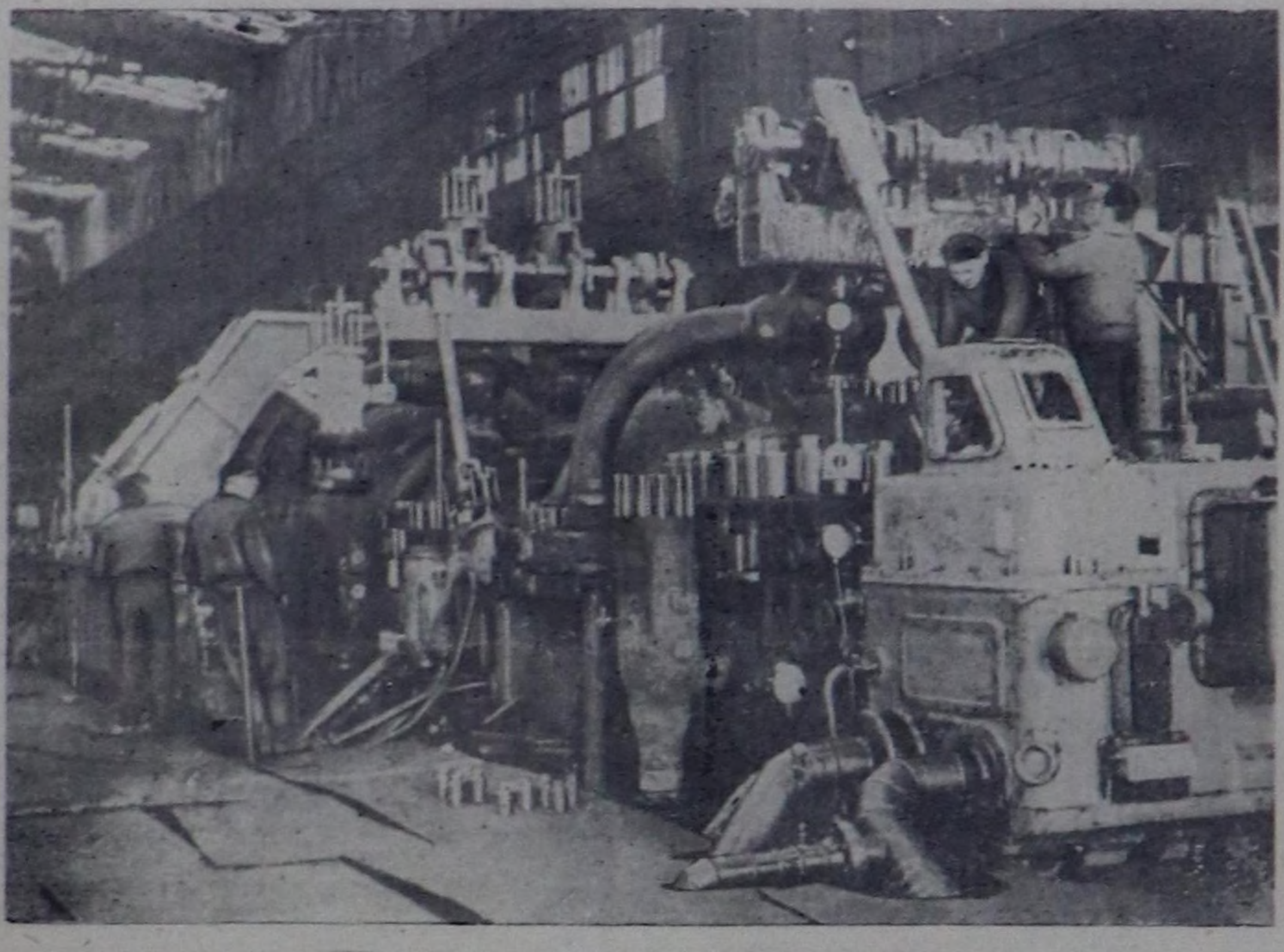

ЛЕНИНГРАД. 50 муң киловатт күштүг 1960 чылда үндүргэн баштайгы турбинаның шенелдези металл заводунда доозулган. Агрегат бус таарыштырар ийи черлиг. Электри энергиязын ажылдап кылыры-биле кады ол дээрге 40 километр чедир хемчээлдиг черге чылыдылганың четкизинге изиг сугну дамчыдар арганы бээр. 565 градус температуралыг турда, агаарның эге базыышкыны 130 градус турар —улуг күштүг барометрлерге машинаның конструкциязы таарыштыр кылдынган. Ол болза кывар чүүлдүң камналгазын улуу-биле хандырар. Машинаның башкарылгазын автоматчыткан болгаш төп башкарылга черинде аппарып тургускан.

Ындыг болбаазырангай машиналар-биле бо чылын элээн хөй хоорайларның электростанциялары хандыртынган турар.

Чурукта: 50 муң киловатт күштүг чылыдылга турбиназын чыып, эптеп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Бешки класска төрээн дылды башкылаар дугайында тайылбыр

Бо чылын тыва школаларның I—V класстары чаа программалар ёзугаар ажылдап турар болгай. V класска төрээн дылды база-ла чаа программа төлевилелин ёзугаар өөренип турар.

Чоокта чаа «Шын» солунга дыл башкызы Х. Алдын-оолдуң «Бешки класстың төрээн дыл программазының дугайында» деп аттыг чүүлү үнген. Парлалгага чаа программалар дугайында башкылар бодалдарын, бо талазы-биле чүүлдерден илерээн четпестерни чугаалаарын бүгү талазы-биле деткивишаан, байыр чедирер херек! Ады үнген чүүл ынчангаш солун болгаш чугула боор турар. Чүүлде кирген бодалдарның чамдыызы чугула, чамдыызы маргылдаалыг-даа. Бо удаада бешки класстың программазынга таарыштыр солун дамчыштыр башкыларга бичии тайылбыржыгаш бээри чугула боор турар. Айтырыгның ужуру мындыг: чаа программа төлевилелинде (V — VII класстарга) кандыг-бир теманы, тодаргайлаарга тема бүрүзүн ийи пунктулуг кылдыр киирген: баштайгызы теория-биле холбашкан, сөөлгүзү өөреникчиниң дылын, чугаазын сайзырадыры-биле холбашкан.

Башкы Х. Алдын-оол болгаш өске-даа чамдык эштер ону көргеш, баштай теорияны эрткеш, ооң соонда практиктиг ажылдарны чорудар дээни ол деп билип турар. Харын-даа чамдык башкылар теория биле практиканы ынчаар хоорук башкылап турар деп-даа сураг бар. Ол черле окта таарышпас. Программа төлевилелиниң «Тайылбыр бижиинде» (6 арын) мынчап бижип каан (ону чамдык башкылар чедир номчувайн турар-дыр): «Чаа программа ёзугаар төрээн дылды V — VII класстарга башкылаарда дылдың ол бо категорияларының дугайында программада, өөредилге номунда көрдүнген билиглерни шиңгээдип алыры-биле кады ук категорияларны чугаага ажыглаар чаңчыл-мергежилдерни быжыктырар ажылды **кады чорудар.** Өскээр чугаалаарга тема бүрүзү ийи пунктудан тургустунган-даа болза, ол пунктуларда айыткан чүүлдерни **кады өөредир».** Ол болза дыл дугайында билиглерни шиңгээдип ап турар практиктиг чаңчылдарны, мергежилдерни өөреникчи чедип алыр дээни ол. Баштай чүгле теорияны эрткеш, ооң соонда катап практиктиг ажыл чорудар дээр болза шын эвес болур ийик.

Кол-ла чугаалаксаан чүвем бо. Ынчаарга ол башкының ол чүүлде илереткен өске бодалдарының талазы-биле саналдарым мындыг:

а) эге школага өөренген синтаксис болгаш пунктуация дугайында кол-кол медээлерни катаптаарынга 6 шак четчир. Ында катаптаашкын дугайын чугаалап турар болгай, синтаксис болгаш пунктуация дугайын долдур өөренир дээн эвес. Оларны 7—8 класстарга долдур өөренир болгай.

б) Фонетиканы бешки класска өөрединге 20 шак четчир. Ол-даа хөй боор чадавас. Чүге дээрге, өөреникчилер төрээн дылын билир болгай. Оларга үннерни адаарын өөредири негеттинмес. Үн талазы-биле өскерлиишкиннерни бешки класска хандыр тайылбырлап өөредири берге болгаш аар.

в) Диалектизмнерден өөреникчилерниң дылын арыглаар ажылды (практиктиг ажылды) чүгле бешки класска эвес, харын эге класс[illegible]дан эгелеп чорудары чугула. [illegible]реникчиниң дылын литературжудар ажылга, өөреникчиниң чугаазын сайзырадырынга ол дыка херек.

г) Тыва дылда сөстерниң тургустунар кол аргаларының бирээзи ийи каттыжыышкындан тургустунар арга болур (инек-караа, ужар-хеме). Ол арганы өөретпеске, өөреникчилерниң сөс тургустунар дугайында билии мырыңай четче эвес болур бээр. Ынчангаш ону өөредири чугула деп бодаар мен.

д) Демдек адының деңнелге чадалары өөреникчиниң дылын аянныг чечен болдурарынга херек болур улуг ужур-дузалыг боорга программада киирген.

Ооң ыңай программа биле но[illegible] дүүшпес чүвелер бар деп [illegible] чүүлде айыткан. Ол — шы[illegible] Ону ам-даа бодап көөрү чөптүг. [illegible]ити чурум — өөредилге номун программа ёзугаар тургузар болгай. Ынчангаш өөредилге номун, программаны ыяк белеткеп каан соонда, шуут дүүштүр кылыры билдингир.

Ш. САТ,
Кызылда күрүнениң башкы институдунуң башкызы.

Хүлээлгезин күүседип турар

Каа-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң хойжузу Моңгуш Биче-оол Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсаңчаптың үлегерин эдерип, 1960 чылда төрүүр хойларны ийи удаа оолдадырының аргазы-биле төрүүр 100 хойдан-на 170 хураганны алыр деп хүлээнген.

Хойжу ам баштай оолдаан 285 хойдан 285 хураганны алган. Ам-даа 500 хой хураганнаар. Хойларның кышкы ажаалдазы эки организастаттынган: коданда сигенниң, силостуң, концентраттың четчир курлавыры бар. Хойжунуң кажаазы чылыг, чырык, делгем болгаш чылыг, хураган кажаазы база бар.

Хойлар кодандан ырак эвесте, Бүреңниң Улуг-Алаактан доңмас суугу ижип, агаарлаашкынга үнүп турарлар. Эки ажаалданың болгаш азыралдың ачызы-биле экижиткен меринос хойлар хүр туруп, хураганнары менди алдынып турар.

Т. САЛЧАК.

КОЛХОЗТАРГА БҮДҮРҮКЧҮ КҮШТЕРНИҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕ ХАРЫЛЗААЛАРЫНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Бистиң чуртувуска ленинчи кооператив планын амыдыралга боттандырарынга үндезилеп тургускан колхозчу тургузуг болза, миллион-миллион тараачын ажыл-агыйларның бүдүрүлгезиниң болгаш амыдыралының үндезинин кылдыр чаартынган, тараачын чонну хөй-ниити депшилгениң калбак оруунга киирген. Колхозчу тургузугну тургусканы болгаш быжыктырганы кайгамчык улуг төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелге болган.

Бистиң чуртувус бодунуң хөгжүлдезиниң чаа үезинче—коммунизм тургузуушкунун калбартырының үезинче кирген деп СЭКП-ниң XXI съездизи айыткан. Ол үениң кол сорулгазы коммунизмниң материал-техниктиг баазазын, бүдүрүкчү күштерниң бүгү талалыг хөгжүлдезин тургузары болур. Бүдүрүкчү күштерниң өзүлдези-биле кады социалистиг ниитилелдиң ажыл-ишчилериниң эш-хуузунун дем-каттыжылгазының, найыралының болгаш бот-бодунга дузалажылгазының эгелеринге үндезилээн социалистиг бүдүрүлге харылзаалары хөгжүүр болгаш сайзырангайжыыр апаар.

I.

Бүдүрүлгениң социалистиг аргазы улус ажыл-агыйының бүгү адырларының планныг хөгжүлдезин айтып турар. Ол чүл дээрге, үлетпүрнүң өзүлдези-биле кады ажыл-агыйның социалистиг системазының чарылбас кезиң болур колхозчу бүдүрүлгениң өзүп болгаш хөгжүп турары болур. Колхозчу тургузуг көдээ ажыл-агыйга мурнакчы техниканы шиңгээдип ажыглаарынга калбак оруктү ажыткан, күш-ажылдың чаа организастаашкынын тургускан, тараачыннарның чогаадыкчы инициативазын хөгжүткен. Көдээге социалистиг бүдүрүлге харылзааларының системазы болза колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидеринге, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштерин дүрген болгаш планныг хөгжүдеринге чогуур байдалдарны тургускан.

Ниитиниң өнчүзүнге болгаш коллективтиг күш-ажылга үндезилээн бистиң көдээ ажыл-агыйывыс төөгүлүг кыска хуусаада улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1958 чылда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлдери 195,6 миллион гектар болуп, 1913 чыл-биле деңнээрге 1,6 ажыг катап көвүдээн. Ол үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы 2,2 катап өскен. Ооң-биле кады тараа талазы-биле бараанныг продукция 3,7 катап, чигир свеклазының — 5 катап, хөвеңниң—6 катап, эъттиң (дириг деңзи-биле)—2,2 катап, сүттүң—3,5 катап көвүдээн. Көдээ ажыл-агыйның өске культураларын бүдүрери база дыка көдүрүлген.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң өзүлдези СЭКП ТК-ның сентябрь (1953 ч.) Пленумунуң соонда эгелээн колхоз тургузуунуң хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазында онза дүргедээн.

1959 чыл болза социалистиг көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглеттинген. Ол чылда ооң хөгжүлдезиниң түңнелдерин СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга түңнеп чугаалашкан. Чурттуң элээн хөй улуг тараалаң районнарынга кандаашкын болган-даа болза, эрткен чылын күрүне 2 миллиард 845 миллион пуд, азы 1953 чылдагызындан 700 миллион пуд хөй тарааны белеткээн. Ниитиниң мал ажылы дүрген темпилер-биле хөгжүп турар. ол дугайында Рязань областың дуржулгазы тодаргай херечи болур. Бо бүгү болза чоннуң кижи бүрүзүнге онаашты эът болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрер талазы-биле АКШ-ты кыска хуусаада чедер деп партияның салган сорулгазын чедиишкинниг шиитпирлээрин хандырып турар.

Колхозтар болгаш совхозтар амгы үеде хоорайга эъттиң, сүттүң кол берикчилери болуп турарлар. 1959 чылда күрүнениң эът садып алыышкынынга колхозтарның болгаш совхозтарның ниити үлүү 83 хуу, а сүтке—93 хуу болган.

Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын улам ыңай күштүг көдүреринге чеди чыл планының сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринге бүгү эргежок чугула байдалдар бистиң чуртувуста тургустунган деп СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму айыткан. Социалистиг чарыш талазы-биле алдынган хүлээлгелерни күүседип тургаш, чеди чыл планының онаалдаларындан дашкаар 4—5 миллион тонна эътти немей бүдүреринче бүгү ажыл-ишчилерни Пленум кыйгырган.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң механизастаашкынының болгаш электрижидилгезиниң деңнели чайгылыш чок бедиирин, машина техниказын доктаамал болгаш планныг шиңгээдип ажыглаарын көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдези тодаргайлап турар. 1959 чылдың эгезинде ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйында 1.700 муң ажыг тракторлар (15 аът күжүнге шилчидерге), 500 муң тараа комбайннары, 700 муң хире чүък автомобильдери болгаш миллион-миллион өске нарын көдээ ажыл-агый машиналары бар турган. Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда көдээ ажыл-агыйда бүгү механиктиг шимчедикчилерниң күчүзү хемчээл чокка өскен. Тракторларны, комбайннарны, автомобильдерни болгаш өске-даа шимчедикчилерни калбаа-биле ажыглааны ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйының энергетиктиг курлавырларының тургузуун үндезини-биле өскерткен.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң салган сорулгаларын күүседиринге хамыктың мурнунда механизастаашкынны болгаш электрижидилгени хандырары, бүгү бүдүрүлге чорудулгаларын комплексилиг механизастаарынга чаа техника-биле колхозтарны, совхозтарны хандырарының темпилерин күштелдирери эргежок чугула. 1959—1965 чылдарның иштинде көдээ ажыл-агыйга 1 миллион ажыг тракторларны, 400 муң хире тараа комбайннарын, а ол ышкаш өске-даа хөй машиналарны болгаш дерилгелерни берген турар. Күш-ажылдың эң улуг камналгазы бээр база аар болгаш эвээш бүдүрүкчүлүг ажылдан колхозчуларны хостаар чаа машиналарны көдээ ажыл-агый улуг хемчээлдерге алган турар.

Эң чоокку чылдарда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң механизастаашкынының хөгжүлдезинде эң чугула угланыышкын болза, тракторларның болгаш кол көдээ ажыл-агый машиналарының ажылдаар дүргедилин бедидеринге шилчири, ол дугайында чаа хевирниң тракторларын болгаш өске көдээ ажыл-агый машиналарын тургузары, көдээ ажыл-агый ажылдарының ниити комплексилиг механизастаашкынында хожудап турар ажылдарга (тарааны арыглаары, чүдүрер, дүжүрер ажылдар, хөвең, свёкла, картофель ажаап алыышкыны, мал ажылының фермаларының комплексилиг механизастаашкыны, иштики ажыл-агый транспорту, сад, виноград болгаш өске-даа ажылдарның механизастаашкыны) херек машиналар-биле, механизмнер-биле колхозтарны болгаш совхозтарны хандырары болур. Техниктиг хандырылганың деңнелиниң бедиишкини болза көдээ ажыл-агый ажылдарын чорударының хуусааларын дыка кызырарын, чер ажылының ниити культуразын бедидерин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң чаа өзүлдезин болгаш продукцияның бот-үнезиниң чиигээшкинин чедип алырын хандырар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң хөгжүлдези чүгле техниканың өзүлдези-биле база күш-ажылдың чепсектеринде болгаш бүдүрүлгениң хереңгилеринде өскерилгелер-биле кызыгаарлаттынмас. Ол чорук көдээ ажыл-агыйда онза илдең. Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге чаа техниканы нептередири чаа бүдүрүлге-техниктиг кадрларны — комбайнерлерни, трактористерни, механиктерни, чолаачыларны болгаш өске-даа механизаторларны тургузарын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин белеткээрин күштелдирерин, колхозчуларның культура-техниктиг деңнелин бедидерин негээн. Амгы үеде көдээ ажыл-агыйда 2.300 муң ажыг механизатор кадрлар, ооң иштинде колхозтарда 1.700 муң хире кижи, 300 муң ажыг тускай эртемниглер дээди болгаш ортумак эртемниг болуп ажылдап турар. Ооң-биле чергелештир чүс-чүс муң хову ажылының бригадаларының бригадирлери, мал ажылының фермаларының эргелекчилери болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа дуржулгалыг организакчылары курстарда, школаларда болгаш училищелерде өөредилгени эрткеннер. Чүгле үш чыл хуусаалыг агрозоотехниктиг курстарга чыл бүрү 2,5 миллион эр, херээжен колхозчулар өөренип турар.

Көдээ ажыл-агыйга эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин улам нептередиринге, механизастаашкынны болгаш электрижидилгени калбартырынга үндезилээш көдээниң ажыл-ишчилериниң культура-техниктиг деңнели чайгылыш чок өзер, а көдээ ажыл-агый күш-ажылы бодунуң бүдүжүн ёзугаар индустриалдыг күш-ажылдың бир янзызынче шилчиир апаар.

II.

Бүдүрүкчү күштерниң хөгжүлдезиниң чорудулгазында ниитиниң бүдүрүлгезиниң эң чугула талазы болуп турар социалистиг бүдүрүлге харылзааларының өскерлиишкини болгаш сайзырангайжыдылгазы чоруп турар. Ол чорук бирги ээлчегде колхозчу өнчүнүң хөгжүлдезинге болгаш ооң өскерлиишкинеринге илереттинип турар.

Бодунуң тыптып келген үезинден бээр колхозчу өнчү хөгжүлдениң улуг оруун эрткен. Ол оруктуң эгези колхозтарны организастап турда тараачыннарның бүдүрүлге чепсектерин ниитилештиргени болган. Колхозчу тургузугнуң хөгжүп, быжыкканы-биле колхозтарның ниити өнчүзү сан болгаш шынар талазы-биле өскерлип турар. Ол болза социалистиг күрүнениң идепкейлиг деткимчези болгаш дузаламчызы-биле социалистиг бүдүрүлге харылзааларының ниити системазынга база бүгү улустуң бүдүрүлгелери-биле органиктиг харылзаага хөгжүп турар.

Колхозчу өнчүнүң бүгү улустуу-биле чоорту чоокшулажыышкыны колхозтарның хуваашпас фондуларының өзүлдези-биле харылзаалыг. Оларның улуг ужур-дузазы чүдел дизе, олар колхозчу өнчүнүң үндезини болуп, хөгжүлдениң кандыг-бир чадазында колхозтарга боду социалистиг бүдүрүлге харылзааларын кылдыр илереттинип турарында болур. 1932 чыл-биле деңнээрге 26 катап көвүдээн хуваашпас фондулар 1959 чылдың эгезинде 123,1 миллиард рубль чедир өскен. Олар ажылчын аңгының болгаш совет интеллигенцияның киржилгези-биле колхозчуларның тургузуп турары социалистиг чылдаларның күселли-биле колдап өзүп турар. Колхозтарның ээлеп турары машиналарга, бүдүрүлге тудугларынга болгаш бүдүрүлгениң өске-даа чепсектеринге чүгле колхозчуларның күш-ажылы эвес, харын ажылчынның, инженерниң, эртемденниң күш-ажылы база салдынган.

Бо талазы-биле алырга колхозтарның хуваашпас фондулары болза колхозчу тараачынның болгаш интеллигенцияның киржилгези-биле ажылчын аңгының тургузуп турары социалистиг чылдаларның күсели-биле ол ышкаш өзүп турар бүгү улустуң бүдүрүлгелериниң кол бүдүрүлге фондуларындан херек кырында чүнүң-биле-даа ылгалбайн турар. Ооң ужурунда колхозчу өнчү бүгү улустуң өнчүзү-биле чоорту чоокшулашпышаан, аңаа шынар талазы-биле ханы өскерилгелер тодараттынып турар.

Хуваашпас фондуларның хөй-ниити ролюн күштелдиреринге МТС-терни эде организастааны болгаш техниканы колхозтарга сатканы чугула ужур-дузалыг болуп турар. МТС-терни эде организастаанындан бээр 1959 чылдың июль 1-ге чедир 27 миллиард рубль хире түңнүг 610 муң тракторларны, 246 муң тараа комбайннарын болгаш өске-даа хөй көдээ ажыл-агый машиналарын колхозтар садып алган.

Чеди чылдың дургузунда колхозчу бүдүрүлгениң материал-техниктиг баазазы дыка өзер болгаш бүгү улустуң бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг баазазынга чоокшулаар. Күрүнениң-биле катай колхозтарның капитал салыышкыннарының хемчээли 500 миллиард рубль хире болур.

Колхозтарга бүдүрүлге харыл-

Социал-культура хемчеглеринге акшаландырыышкын

Бистиң областың төвү—Кызыл хоорай сөөлгү 4—5 чылдарда таныттынмас кылдыр чаагайжыттынып турар чорук, совет кижилерниң уламна өзүп турар хереглелдерин хандырар талазы-биле партия болгаш чазактың сагыш-салыышкынының база бир тодаргай илерээшкини болур.

Бо херекке хоорайның бюджеди улуг рольдуг. Оон чижээн социал-культура болгаш коммунал-амыдырал тудугларынга акшаландырыышкынының өзүлдезинден көрүп болур. Хоорайның бюджединден үстүнде хемчеглерге 1945 чылда 4 миллион 300 муң рубль чарыгдаан турган, а бо чылын барык 37 миллион рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Ажылчы чоннарның кадыкшылын камгалаар айтырыг бистиң партия болгаш чазаавыстың кичээнгейиниң төвүнге үргүлчү туруп келген. Ынчангаш хоорай бюджединиң улуг чарыгдалдарының бирээзи болза эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң акшаландырыышкыны болур. Бо чылын ол албан черлеринге бюджеттиң 44 хуузун азы 14 миллион 641 муң рубльди үндүрүп бээр. Кызылдың эмнелге черлеринге эмнедир улустуң чемненилгезинге хөй түңнүг акшаны бюджеттен берип турар. Эрткен чылын ол орулгага 1 миллион 500 муң рубльди чарыгдаан болза, бо чылын 2 миллион рубльди чарыгдаар болгаш 1 миллион 89 муң рубльдиң эм чүүлдерин халаска үндүрүп бээр.

Хоорайның бюджеди бирги поликлиниканы, уруглар эмнелгезин, уругларның консультация черин акшаландырар болгаш божулга бажыңының ажаалдазынга ийи миллион чыгам рубльди хандырар. Яслилер четкизин элээн калбартыры база көрдүнген. Оларның оруннары эрткен чылын 430 турганындан бо чылын 570 чедир көвүдээр.

Хоорайның улус өөредилгезинге бюджеттиң дыка хөй акшазы төлевилеттинген. Эрткен чылын ол сорулгага 10 миллион 716 муң рубль чарыгдаан болза, бо чылын хоорайның 5 муң ажыг өөреникчилерин болгаш кежээки школаларда 500 чыгам аныяктарны өөрединге 12 миллион 249 муң рубльди чарыгдаарын бюджетте көрүп турар.

Барык бүрүнү-биле күрүне хандырылгазында тургустунган Кызылдың школа-интернадында 270 уруглар өөренип турар. Бо чылын ол школаның чарыгдалынга 1 миллион 992 муң рубльди күрүне үндүрүп берген. Уруглар садтарының орунналы бо чылын 950 чедир көвүдээр азы эрткен чылдаазындан 200 орун хөй болур.

Школаларның капитал болгаш агар септелгезинге, мастерскаяларның тудугларынга хөй акша-хөреңги көрдүнген. Оон-биле кады хоорайның өөредилге черлериниң чарыгдалдары чүгле хоорай бюджединиң хемчээлинге кызыгаарлаттынмас дээрзин демдеглээр херек. Кызылда күрүнениң педагогика институду, педучилище, медучилище, көдээ ажыл-агый техникуму ышкаш өске-даа өөредилге черлерин область болгаш республика бюджеттери акшаландырып турар.

Хоорай коммунал ажыл-агыйының тудугларынга болгаш чаагайжыдылгазынга чыл бүрүде дыка хөй акша-хөреңги чарыгдаттынып келген. Бо чылын үстүнде хемчеглерге 5 миллион 775 муң рубльди чарыгдаар, ол болза эрткен чылдаазындан 1 миллион 625 муң рубль хөй болганы ол. Чаагайжыдылга талазы-биле улуг ажылдар төлевилеттинген. Хоорайның 52 муң дөрбелчин метр кудумчуларын асфальтылаарынга 1 миллион 367 муң рубль, 16 муң дөрбелчин метр тротуарларны асфальтылаарынга барык чартык миллион рубль чарыгдаттынар. Ногаан үнүштер тарылгазының 20 ажыг муң вагон метр штахет кажааларын тудар болгаш 11 муң 190 ажыг кезек бардюр даштарны кудумчуларга салыр ужурлуг.

Хоорайның часкы болгаш күскү ыяш тарылгазын улуу-биле калбартыры планнаттынган, 35 муң чыгам чадаң үнүштер бистиң кудумчуларывысты болгаш сад-сесерликтеривисти каастаар. Ажылчын болгаш Песочная кудумчуларының чаагайжыдылгазын бо чылын доозар. Хоорайның оң талакы эрик кезээниң болгаш өске-даа кудумчуларның чаагайжыдылгазынга, оларга суг сиңирер 109 кудуктарны казарынга, а ол ышкаш мурнуу талакы шынааны кургадырын уламчылап, оон девискээринге ыяш олуртулгазын көвүдедир ажылдарга бюджеттиң хөй акша-хөреңгизи төлевилеттинген.

Бо чылын ниитизи-биле 37 миллион чыгам рубль түңге санаттынып турар хоорай бюджединиң орулгаларын хажык чокка күүседип, ажыл-агыйжы болгаш социал-культурлуг хемчеглерни чогуур үезинде акшаландырарын, бюджеттиң акша-хөреңгизин ажыктыг кылдыр чарыгдаарын, а ол ышкаш хоорайның чаагайжыдылгазынга ажылчы чоннарның калбаа-биле киржирин хандырары Кызылдың хооркүүскомундан, оон саң килдизинден улуу-биле негеттинип турар. Хоорайның саң-хөө системазының ажылдакчылары болза чондан акша-хөреңги чыылдырарының планын күүседирин хандырар хүлээлгелиг. Саарылгадан бюджедке орулга киирер ужурлуг хереглел кооперациязының болгаш бүдүрүлгелерниң ажылдарын шын организастаарынга контрольду күштелдирери чугула.

Хоорайның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларының удуртукчулары болза чылдың бүдүрүлге программаларын күүседирин, ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип, бүдүрүлге күчүзүн долу ажыглаарын, саң-хөө болгаш бүдүрүлге ажылдарының бүгү участокторынга камналганы, ажыл-агый санажылгазын шыңгыы чорударын, саң-хөөнүң чурумун шыңгыы сагыырын хандырар ужурлуглар.

Н. ИШУНИН,
Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң саң килдизиниң эргелекчизи.

Мурнуу-Казахстан область. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген, [illegible] мал семирти азыраар совхозунуң ажылдакчылары чеди чылдың ийиги чылында 15 муң хаваннарны семирти азыраар хүлээлгени алганнар.

Мында хаваннарны туску кажаалар чокка азыраар арганы ажыглап турар. Хаван ажаакчызы бүрүзү 500 хаванны ажаар.

Чемни механизастаттынган арга-биле хаваннарга берип турары ажылчыннарның күш-ажылын чиигеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен.

Чурукта: 2000 баш хаваннарны тудуп турар хаван баазазының ниити хевири.

Фото А. Идрисовтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Редакцияга чагаалар

Доктаамал ажылдаарын чон күзеп турар

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунга ниитиниң чунар бажыңың ажыглалга киргенинден бээр ийи чыл чедип турар. Баштайгы үеде чунар бажың доктаамал ажылдап, колхозчуларның сагыш-сеткилин өөртүп турган. Чунар бажың колхозчуларның культурлуг амыдырал-чуртталгазынга улуг рольдуг. Ындыг турбуже 1959 чылдың күзүнүнден эгелээш, чунар бажың неделяда хамаан чок, чарын айда безин бир катап изидери чегей апарган. Колхоз баштаар чери бо талазы-биле хемчег албайн турары элдептиг.

С. КЕНДЕН.

* * *

Бай-Тайга районнуң төвү — Тээли суурда чунар бажың чурттакчыларның негелдезин хандырбайн турар. Неделяда чаңгыс катап ажылдааш, дараазында неделяда дыштанып турары кайгамчыктыг.

Кажан чунар бажың ажылдай берсенде хеп уштур, кедер өрээли чок болгаш ишти-арыг-шевер эвес. Чунар тазтары хирлиг, чуп, арыглавайн турар. Мында парикмахерская база чок. Суурнуң чурттакчылары чунар бажыңны доктаамал ажылдаарын болгаш аңаа парикмахерская тургузарын күзеп турар.

К. АК-ЫЫС.

Чоннуң идегелин күүсетпээн

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң баштаар чери эрткен чылын С. Орус-оолдуң харысалгазынга 470 хойну хүлээдип берген. Ынчалза-даа ол чоннуң идегелин күүсетпээн. Хойжуга колхозтуң дээре одар-белчиирлиг кыштагларының бирээзи болур Хайырлыг-Ой-Аксы деп черни берзе-даа, оон бодунуң ажыл-агыйжы эвес, шүшпең чоруу-биле малдың күжү арып баксыраанындан чүгле сөөлгү үеде безин 35 хой өлген. Колхозтуң баштаар чери эш Орус-оолдуң коданында малдың бергедеп турарын көргеш, оон коданындан 150 хойну Алдыы-Шынаада Бегзижикке 40, Дөлбаага 35, Чалбак болгаш Серээ оларга 75 хойну тус-тузунда үзүп берген.

Берге байдалдан мурнунда-ла уштунуп үнер арга турган болза-даа, эш Оруспай херектиң ындыг байдалын колхозтуң баштаар черинге баш удур дыңнатпаан. Ол дугайын ферма эргелекчизи эш Анай-оол база-ла эрттирипкен.

Ажылга харысалга чогу-биле колхозка когарал таварыштырган С. Орус-оолга чогуур хемчегни көргүссе чогуур деп колхозчулар негеп турар.

О. ЧАДАМБА.

зааларын хөгжүдери болгаш сайзырангайжыдары, колхозчу өнчүнүң бүгү улустуң өнчүзү-биле чоокшулажыры болза, колхозтар аразының бүдүрүлге харылзаалары, колхозтар аразының дем-каттыжылгазының янзы-бүрү хевирлери ышкаш ындыг чаа, депшилгелиг чүүл-биле тодараттынып турар. Сөөлгү үеде ол харылзаалар улам-на хөгжүп турар. Хөй-хөй колхозтар электростанцияларны, суггарылга бугаларын, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрүп кылыр талазы-биле, тудуг материалдарын бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелерни кады тудуп, оруктарны чепсеглеп, школа-интернаттарны, эмнелгелерни, уругларның албан черлерин болгаш өскелерни-даа тургузуп турарлар. Колхозтар аразының бүдүрүлге харылзаалары эң янзы-бүрү хевирлерге хөгжүп турар. 1959 чылдың эгезинде бистиң чуртувуска 1.200 ажыг колхозтар аразының тудуг организациялары, колхозтар аразының 624 электростанциялары болгаш тудуг материалдары бүдүрер талазы-биле 425 бүдүрүлге черлери санаттынып турган.

Колхозтар аразының бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдези болгаш быжыгыышкыны колхозчу өнчүнүң хемчээлин калбартып, колхозчу бүдүрүлгениң ниитилежиишкининиң болгаш мөөннежиишкининиң деңнелин бедидип турар.

III.

Бүдүрүлге харылзаалары чүгле өнчүнүң хевирлерин эвес, харын хуваалданың болгаш солчуушкуннуң хевирлерин база бодунче хаара тудуп турар. Моон ужурунда көдээ ажыл-агыйда социалистиг бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдези болгаш сайзырангайжыдылгазы колхозтарда хуваалданың фондуларын улам ыңай сайзырангайжыдар. Колхозчуларның күш-ажылының төлевирин организастаарын экижидер талазы-биле сөөлгү чылдарда элээн улуг ажыл чоруттунган. Материалдыг сонуургалды күштелдирер сорулга-биле чер болгаш мал ажылындан көдээ ажыл-агый артелиниң ап турар орулгаларындан колхозчуларга аванс тыпсырын чоруткан. Элээн хөй колхозтар күш-ажылдың үчёдунуң болгаш оон төлевириниң чаа, бедик депшилгелиг хевиринче шилчип турар. Ындыг хевирлерниң бирээзи, чижээ, колхозчуларның күш-ажылының төлевирин шуут акшага шилчидери болур, ынчаарда ажылдап кылырының нормаларынга өртек-үнени күш-хүннеринге эвес, а акшага доктаадып турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде механизастаашкынның өзүлдезиниң, колхозчуларның мергежилиниң бедээнинин, күш-ажылдың организастаашкынының экижээниниң хире-чергези-биле колхозтарга ажылдап кылырының нормаларын болгаш күш-ажылдың төлевирин үлетпүр бүдүрүлгелеринде кылып турары ышкаш доктаамал эде көөрү болгаш бедик депшилгелиг кылдыр доктаадыры эргежок чугула деп СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму айыткан. Колхозтарга күш-ажылдың хуваалдазының болгаш төлевириниң хевирлерин сайзырангайжыдары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ыңай өстүрерин, ниитиниң ажыл-агыйының улам калбарып турар бүдүрүлгезинге болгаш колхозчуларның материалдыг байдалын бедидеринге чыылдаларны көвүдедирин хандырар.

Социалистиг бүдүрүлге харылзааларын улам ыңай хөгжүдериниң чугула талазы хоорайның болгаш көдээниң аразында туруп турар ылгалдарны ажып эртери болур. Хоорай биле көдээниң чоокшулажыышкыны, ажылчыннар биле колхозчуларның аразында аңгы талазы-биле кызыгаарның чидери болза социалистиг өнчүнүң ийи хевирлериниң хөгжүлдези-биле болгаш чоокшулажыышкыны-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң чорудулгазында оларның чаңгыс аай бүгү улустуң өнчүзү кылдыр каттыжары-биле тудуш харылзаалыг.

Хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртеринге көдээде культура-амыдыралдың байдалдарын үндезини-биле экижидери улуг ужур-дузалыг. Сөөлгү беш чылдарның дургузунда көдээ черлериниң тудуунуң болгаш чаагайжыдылгазының талазы-биле улуг ажыл чоруттунган. Ол үениң иштинде көдээ районнарга 3,5 миллион чуртталга бажыңнары, хөй-хөй школалар, эмнелгелер, поликлиникалар, уруглар яслилери болгаш садтары туттунган.

«Суурну эде тудары деп чүл? Эрги бажыңнарның орнунга чаа бажыңнарны анаа-ла тудар дээни ол эвес-тир. Хуу тараачын ажыл-агыйының байдалдарынга тургустунган эрги суурнуң орнунга чаа, социалистиг суурну тудар дугайында чугаа чоруп турары ол» — деп, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга эш Хрущёв чугаалаан.

Колхозтарга социалистиг бүдүрүлге харылзааларын хөгжүдери болгаш сайзырангайжыдары хоорай биле көдээниң аразында экономиктиг харылзааларның күштелгени-биле бүгү улустуң өнчүзүнүң кол [illegible] биле чоруттунуп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин бүрүн электрижидерин улуг суггарылга системаларын болгаш көдээ ажыл-агый[illegible] өске-даа бүдүрүлге чепсегленииشкиннерин тургузарын социалистиг күрүнениң талазындан дузаламчы[illegible] болгаш деткимче чокта боттандыры[illegible] шыдавас. Хоорайның болгаш көдээниң социалистиг бүдүрүлге харылзаалары бодунуң хөгжүлдезинде [illegible]дүрүлгениң чепсээнде чаңгыс [illegible] бүгү улустуң өнчүзүнде үндези[illegible]тинген коммунистиг ниитилеж[illegible] бүдүрүлге харылзааларынче [illegible] шилчиир апаар.

С. СДОБНОВ,
экономика эртемнериниң кандидаты.

КРИТИКА БОЛГАШ БИБЛИОГРАФИЯ

МЭЭҢ БОДАЛЫМ

Эрткен чылды сөөлзүредир аныяк чогаалчы М. Кенин-Лопсаңның чогаалдарының ийиги чыындызы көстүп келген, ону «Октябрьның оглу-дур мен» деп адаан.

Кенин-Лопсаң бисте чогаадыкчы мергежили өзүп турар аныяк чогаалчыларның бирээзи. Оон бирги шүлүү 1943 чылда-ла көстүп келген. Ол ам бодунуң бирги тыва романын бижээн, «Улуг оруk» аттыг чыындызын үндүрген. Н. Тихоновтуң «Пакистан дугайында чугааларын», В. Маяковскийниң «Эки-ле-дир» деп шүлүглелин, Н. Хикметтиң «Ынакшыл дугайында тоолун» очулдурган.

«Октябрьның оглу-дур мен» деп чыындыда шүлүглел, баллада, лириктиг шүгүмчүлелдиг шүлүктер киргилээн. Жанрларның болгаш темаларның хөйү чогаалчының теория талазы-биле билииниң болгаш чогаадыкчы мергежилиниң өскенин херечилеп турар.

Чаа номунда чогаалчы найыралдың, ынакшылдың темаларынга элээн каш бедик шынарлыг шүлүктерин тураскааткан. Оларга «Хевисти сен кымга сырып турарың ол?», «Январьның чечээ», «Ыглааш чоор мен», «Буурул баштыг апарган бис» дээш өске-даа шүлүктер кирер. Ылаңгыя «Хевисти сен кымга сырып турарың ол?» деп шүлүк кижилерниң чаагай чараш сеткил-бодалын илереткен.

Хадыңчыгаш, сени топтап көөрүмге
Халат кеткен эмчи кыс дег ээлдек-тир сен...

Бо одуруглар хоюг, тааланчыг аянныы-биле, шевергин деңнелгези-биле чаагай бодалдарны сагышка киирер. Дыдыраш ак хадыңны халат кеткен ээлдек эмчи кыска деңнээн.

Амыдыралга хомудалдың, хараазалдың кандыг-даа болуушкуннары болгулаар. Ол бодалды Кенин-Лопсаң «Ыглааш чоор мен» деп шүлүүнде кыска болгаш чараш сиирген.

Чоруй баардың. Анаа-ла хей ыглааш чоор мен.
Шолук сеткип, сени бактаар хөңнүм-даа чок.
Дужуп келзе, холуң тудуп чорууp дээн мен.
Душпазымза, ында-хаая сактыр дээн мен.

Үстүнде кирген одуруглар кижилерниң сагыш-сеткилин чогаалчының ханы билирин херечилеп турар.

Аныяк чогаалчының чогаадылга ажылының бир улуг темазы улустар аразында найырал болур. Ону шүлүкчү «Чидип турар кызыгаарлар», «Өннүктер бис»,—«Үс», «Сеңээ душкан узун оруум» деп шүлүктеринде илереткен.

Делегейде чон бүрүзү деӊ эргелиг, акы-дуӊма болу бээр, күрүне кызыгаарлары чок апаар, кижилер делегейниң деӊ эргелиг ээлери болу бээр—шак ындыг келир үени илереткен бодалды оон «Чидип турар кызыгаар» деп шүлүүнден номчуп болур.

Хамык улус деңге чурттаар
Кайгамчыктыг эки шагның
Отчугажын кывыскылаан
Октябрьның чурту бо-дур.

«Октябрьның оглу-дур мен» деп номда кижи бүрүзүнге чоок, билдиңгир бойдус дугайында шүлүктер бар. «Амдыы чаа-ла», «Хемче тооруун ышкынмас пөш» деп шүлүктер оларның дээрелеринге хамааржыр. Ылаңгыя «Амдыы чаа-ла» деп шүлүкте аңчы маадырның башкы харга өөрээнин чиге дамчыткан.

«Чаржынчыг чорук», «Билииргектиң билии биче» бо шүгүмчүлелдиг шүлүктеринде автор амыдыралдан хоорулган, хожудап дөгейленген «аас-биле ажыл бүдүрер» кижилерни шооткан. Бистиң амыдыралывыста ындыг таварылгалар бар. Бо шүлүктер чамдык ындыгларны черле бодандырар.

Улуг башкы В. И. Ленинниң овур-хевирин чуруру, оон удуртулгазы-биле кижи төрелгетенниң төөгүзүнге эргилдени кылган Октябрь революциязын мактап йөрээп ырлаары чогаалчы бүрүзүнүң дээди сорулгазы. Ол темаларга М. Кенин-Лопсаң «Ийи чадыр», «Октябрьның оглу-дур мен» деп чогаалдарын тураскааткан. Ядыы аңчы Тываның чадыры-биле В. И. Ленинниң Разливте чурттап турганы чадырын деңнээнинде бүгү улустуң ынак башкызының бөдүүн болгаш кижизиг амыдыралы, оон кижи төрелгетенниң чыргалдыг оруун айытканының дугайында ханы утка-биле илереткен.

Арат кижи тайга кезип, олча хайып,
Аңнап хонар чадыры дег, чадыржыкка
Улуг кижи база чурттап чораандыр деп
Угаап билдим. Көвей бодал хөрээм долду.
Өртемчейге төрүттүнмейн турумда-ла,
Өзүп келгеш, бараалгаарым чагыргамның
Салым-чолун чолдак төшке саазын салгаш,
Чаяап бижээн черин бо-дур. Кожа тур мен.

Ынчаарга чогаалдың бижиттинген хевиринде бир онза чүвени номчукчу эскерер. Ийи чадырны дөмейлеп, Улуг кижиниң амыдыралы, бодал-сорүү ажылчы чоннуу-биле чаңгыс чораан деп ханы утка чогаалчының тывыңгырын көргүзүп турар.

Улуг Октябрьны алгап-йөрээп, тыва улустуң каш дакпыр дарлалдан оон ачызында хосталганын, орус, тыва улустарның найыралын М. Кенин-Лопсаң «Октябрьның оглу-дур мен» деп шүлүглелинде ырлаан. Шүлүглелде тыва партизан Адар-оолдуң амыдыралынга болган таварылгаларны чураан.

«Октябрьның оглу-дур мен» деп номнуң эки талалары-биле кады четпестери база бар. Шүлүглелди номчуурга үзүндүлер ышкаш кылдыр сагындырар. Ол чорук чогаалдың кезектериниң аразында логикалыг харылзааларын чедир кылбаанында. Ийиги болгаш үшкү, бешки болгаш алдыгы бөлүктерниң харылзаазы багай.

База чогаалдың темазынга оон номчуур, чугаалаар аяны таарышкан турар ужурлуг. Бо шүлүглелди маадырлыг тоожу темазынга тургускан. Ынчаарга оон аяны, маадырның тоожуп олурар үнү чамдыкта теманың шинчизинге таарышпайн баргылаар. Чижээ, бо одуругну номчуп көрээлиңер:

Онгаа харыы манаары дег,
Онза хилег кайын турар.
«Щетинкин чоп атпазыл» деп
Шенектежип чыткылаан бис.

«Шенектежип чыткылаан бис»—деп одуруг чугааның аяның кожаңнаар хевирже киирип турар. Оңгуда чыткан дайынчылар, үн дыңналы бээр черде дайзын бар эвес, чүге имнежип чугаалажыры?

Дайзыннарның араатанзыг аажы-чаңын эки чурааш, кол маадырның ажынып-килеңнээнин күштелдирбээни ийиги бөлүктүң сөөлгү ийи строфазындан көстүр. Ол барымдаа автор чогаалчының маадырларының психологиязын четче илеретпээн деп чугаалааларынга үндезин берип турар.

Маадырның бодунуң чугаазы кылдыр чогаал бижиир арга долу түңнелдер кылып, хөделиишкинни калбартыр чурууронга шөлээн бербес дээрзин билир бис. Ол арганы хереглээнинден Кенин-Лопсаңның бо чогаалында Белоцарскиге (амгы Кызыл хоорай) болган тулчуушкун долу чуруттунмаан, шүлүглелде чүгле Адар-оол биле Кара-Кускун көстүр, а өске чон, дайынчылар караңгайнчып эртип турарлар.

Шүлүглелде маадырларның портреттери чок. База чамдык болуушкуннар ужуралдар хевирлиг бижиттинген. Чижээ, Адар-оолдуң ак дээрбечилер холундан уштунганы, Кара-Кускуннуң Адар-оолга таваржы бергени бодап кылып каанзыг. Ындыг таварылгалар турар деп автор чугаалап каан болза-даа чогаалчыга, чогаалдың утка-шынарынга ындыг барымдааларның үнези эвээш деп бодандырар-дыр. Өске-даа чамдык четпестер бар. Түңнеп чугаалаарга шүлүглелдиң чамдык черлерин чедир ажылдаарын, болбаазырадырын негеп турар.

«Октябрьның оглу-дур мен» деп шүлүктерниң аразында чиг чүүлдер база бар. Чижээ, «Кышкы тыныш», «Башкы харны»... деп шүлүктерниң тодаргай утказын билип алыры берге. «Сылдыс-биле кожа чоруур ирей чораан» деп шүлүкте болуушкун болгаш оон үези удурланышкак. Чамдык таварылгаларда хөөреткилептер чүүлдер авторнуң чогаадыр аянында база бар. «Октябрьның оглу-дур мен» деп чогаалда мындыг одуруглар бар:

Чарлыр четкен саргылары
Сайга кизирт сырлып турда,
Партизаннар оңгузунга
Барык тынмайн чыткылааннар.

Мында хөөредиишкин одуругларның утказын шынзыг эвес болдуруп турар.

Ол-ла чогаалдың талазы-биле чугаалаза чогуур бодалдар мындыг. Түңнеп чугаалаарга ол ном чаагай бодал сеткилдерни төрүттүндүрер, чаартыкчы хевирлиг, амыдырал-биле ханы холбаалыг, кижизидикчи утказыг ном болуп турар.

Д. КУУЛАР.

Сүт-бараан фермазында

— Биске шак бүрүзү үнелиг. Чыл планын күүседир төлээде, инектиң хүн бүрү саалдазынга онза кичээнгей салыр херек, дуңмалар. «Кыжын берге. Чайын инектер сүттели берген өйде кызып турган, планга чедир саап апкай-аан, ону» дээр шын эвес бодалдар мурнуку чылдарда биске турган болдур-ийин. Ынчаар бодаар чорук бодун мегелеттингени ол болур. Инек бүрүзүнден хөй сүт дээш демисел амдан эгелээр болдур эвеспе, дуңмалар—деп, мурнакчы саанчы эш Чедей фермага чаа келген аныяк саанчылар Таня биле Марусяга сүмелеп турган. Ол болза Тес-Хемниң «Чодураа» колхозунуң Хараал-Тейде төп сүт-бараан фермазының саанчылары боттарының хостуг шагында саанчы, область Совединиң депутады эш Хавактың бажыңынга болуп турган чугаалажыышкын чүве.

Чеди чылдың ийиги чылының бирги айында ол ферманың саанчылары ниитизи-биле 3215 кг сүттү сагган азы эрткен чылдың январь айдаазындан сүт саалдазы 64 хуу бедээн, а февраль айның баштайгы чартыында 2035 кг сүт сагдынган. Саанчылар бо чылын төрээн 31 инектерниң бызааларын менди камгалап алган болгаш 22 бызааларны сагбас 11 инектерге чагыштырып доруктуруп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, ферманың саанчылары мындыг хүлээлгелерни алган: бо чылын саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1100 кг сүт саар ниити планны 1200 кг кылдыр, а мурнакчы саанчылар Тамара Оюн, Манчалмаа, Хавак 1300—1400 кг кылдыр күүседир, 1959 чылда 1078 центнер сүттү бүдүргениниң орнунга бо чылын 1255 центнер кылдыр бүдүрерин болгаш күрүнеге 67,5 тонна сүттү садарын хандырар, 110 инектерни хайдактап саар болгаш оларның бызааларын 55 инектерге чагыштырып доруктурар.

Алган хүлээлгениң күүселдези дээш ажыл-иш фермада улам күштелип турар. Аңаа бо чылын бөдүүн механизацияны боттандырары база көрдүнген.

Ферманың саанчыларының бажыңнарында патефон, радиоприемниктер, хылдыг хөгжүм херекселдери бар. Ынчангаш хостуг шактар хөглүг дыштанылга-биле эртип турар.

М. ОЮН.

Малчыннарның негелдезин хандырар

Сүт-Хөл районда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хаван болгаш дагаа фермалары колхоз төвүнүң чоогунда туруп турар. Ынчалзажок, ол фермаларда болгаш оларның чоогунда бажыңнарда радио точказын амга чедир киирбээн. Оон түңнелинде фермалар ажылдакчылары радио дамчыдылгазын дыңнап шыдавайн турарлар.

Хаван болгаш дагаа фермаларын база ол чоок кавызында бажыңнарны радиожудуп, малчыннарның культурлуг негелдезин хандырары чугула.

М. ДОСТАЙ-ООЛ.

Хаван, дагаа ажаалгазы багай

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу элээн каш чылдарының дургузунда хаван, дагаа ажылын сайзырадып келзе-даа, эки түңнелдерни чедип албаан.

Эрткен чылын колхоз чаа хаван кажаазын шынар чок багай тутканы-биле ында хаваннар доңуп турар. Колхозтуң тудуг бригадазының бригадири И. Севээн ол кажааны катап эде тудуп, штукатурлап кылырын хүлээнгеш, сөзүн ээлевээн. Оон түңнелинде хаван фермазының эргелекчизи О. Кымзай-оол кажааны саваң-биле сыскыыр ужурга таваржып турар. Бо дугайында айтырыгны колхоз даргазы эш Чавыдакк тургузарга, ол кандыг-даа тодаргай харыы бербээн.

Ол ышкаш колхозта 2 муң хире дагааның кажаазы чылыглаттынмааныындан 300 ажыг дагаа өлген.

С. ЛАСЮРЮН.

Мал ажаарынга ажылчын, албан-хаакчыларның дузазы

Эрзин районнуң төвүнде албан организация, бүдүрүлге черлериниң ажылчын, албан-хаакчылары колхозтарның малының кышкы ажаалдазынга дузалажып келген. Олар «Чаа орук», «Мөрен», «Кызыл сылдыс» артельдерге 26 кажааны тудуп берген. Ажылчыннар, албан-хаакчылар чүък машиналары-биле 30 тонна сигенни ийи колхозка сөөртүп чедирген.

С. КОМБУ.

Н. С. Хрущевту хүлээп алырынга французтар белеткенип турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияга бодунуң аян-чоруунуң үезинде Совет чазактың баштыңының баар районнарында, хоорайларында болгаш чурттакчылыг черлерде Н. С. Хрущевту уткуп алырының идепкейлиг белеткели калбарган.

Чурттуң департаментилериниң хөй кезии Совет чазактың баштыңын уткуп алырын организастаарынга холбашкан айтырыгларны «Франция—ССРЭ» деп ассоциацияның чер-чер салбырларының хуралдарында чугаалажып турар. Н. С. Хрущевтуң чуртка баар оруун айыткан Францияның картазын француз солуннарның элээн хөйүнге парлаан. Совет Эвилелинче база Францияның болгаш ССРЭ-ниң аразында харылзаа байдалдарның төөгүзүнче француз хөй-ниитиниң сонуургалы бо хүннерде өскен.

Делегейниң ийиги дайынының чылдарында гитлержилерге удур хол-холдарындан туттунчуп алгаш тулчуп турган француз болгаш совет ужудукчуларның демниг демиселиниң болгаш дайынчы найыралының дугайын чугаалап турар «Нормандия-Неман» деп совет-француз бир-ле дугаарында кады кылып үндүрген кино-чуруктуң чурттуң экраннарында үнүп эгелээниниң дугайын Парижтиң бүгү парлалгазы дыңнадып турар.

«Н. С. Хрущевтуң Америкага чорааны» деп өңнүг совет документалдыг кино-чурук Парижтиң үш кинотеатрларында улуг чедиишкин-биле үнүп үргүлчүлевишаан.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ СЕТКИЛ ӨӨРҮНЧҮГ КӨРГҮЗҮҮ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Азия чурттарынче аян-чоруун чер болганда делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкун кылдыр үнелеп турар. Индияның «Свадхината» солуну Н. С. Хрущевтуң аян-чоруун «Тайбыңның, найыралдың болгаш чаагай тура-соруктуң улуг чаагай аян-чоруу» деп адаан. Совет чазактың баштыңының аян-чоруу «Тайбыңның болгаш найыралдың фронтузун улам-на калбартыр болгаш быжыглаар» деп Индонезияның «Пемуда» солуну демдеглээн.

Азия чурттарының улустары Никита Сергеевич Хрущевту онза чылыы-биле болгаш өөрүшкүлүг-биле уткуп ап турар. Совет чазактың баштыңының Индияга хүлээп алганының онзагай демдээ болза бүгү-нииттиң кедурлүүшкүннүң илерели болган. Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунуң түңнелдерин үндүрген совет-индий кады кылган дыңнадыгда ийи чурттарның аразында харылзаалар амгы үеде ышкаш найыралдың болгаш билчиишкиниң мындыг быжыг үндезининге мурнунда кажан-даа ынчалдыр туруп көрбээн деп онзалап демдеглээн. Совет-бирма кады кылган дыңнадыгда ийи чурттарның аразында харылзааларның чедиишкиниг хөгжүлдезин демдеглээн болгаш оларның найыралын база кады ажылдажылгазын улам-на быжыглаар деп шиитпирлиг чорук илергейлеттинген. Н. С. Хрущевка алдар болдурган хүлээп алышкынга чүве чугаалап тургаш, Индонезияның президентизи Сукарно совет-индонези харылзааларның акы-дуңмалышкы шынар-бүдүштүүн айтып, «бистиң найыралывыс чүректен чүрекче барып турар» деп медеглээн.

Совет Эвилелиниң болгаш Азияның хамаарышпас чурттарының аразында найыралдың, билчиишкиниң болгаш кады ажылдажылганың үндезини болза тайбың кожа-хелбээ турарының принциптеринге болгаш тайбыңның херээнге оларның ниити хандыкшылы болуп турар Бирманың «Гардиан» солунунуң чөптүг-биле демдеглеп турарын ёзугаар алырга, «ол дээрге Азияның чурттарын болгаш Совет Эвилелин делегей аренazынга сырый каттыштырып турар ындыг улуг күш-түр».

Дарлаттырган чурттарның хосталгалыг демиселин совет кижилер кезээде изиг күзел-биле көрүп келген. Индияга бодунуң чугааларының биреезинге Н. С. Хрущевтуң медеглээниниң ёзугаар алырга, ССРЭ болза ол чурттарның улустары боттарының экономиказын, боттарының национал культуразын хөгжүдерин, олар индустриализацияның оруу-биле дүрген бурунгаарлаарын болгаш херек кырында хамаарышпас күрүнелер болурун күзеп турар.

Совет дузаламчының эки ужур-дузазын Каттышкан Штаттарның дузаламчызы-биле ону деңнээрге онза тодаргай илереп келир. Кошкак хөгжүлделиг чурттарның экономиктиг депшилгезиниң сорулгалары-биле америк «дузаламчыда» ниити чүве чок дээрзин АКШ-та безин миннип чугаалап турар. Чижээлээрге, даштыкы күрүнелерге дузаламчының америк программазы диктатураларны деткиир дээни ол болур деп сенатор Гор чоокта чаа медеглээн. Ол ындыг дээрзинге бүзүрээр төлээде, Азияда америк дузаламчы алыкчыларының аразында бирги черни чанкайшичи болгаш лисынманчы бөлүктер база Мурнуу Вьетнамда Нго Динь Дьемниң диктаторжу ёзу-чуруму ээлеп турарын санындырарга-ла четчир.

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче Н. С. Хрущевтуң аян-чоруу тайбыңның болгаш бүгү-ниити депшилгениң чаагай чоруунга таарыштыр бистиң чуртувус-биле оларның харылзааларының бүгү талалыг хөгжүлдези болуп демдеглеттинер.

ЛАТИН АМЕРИКА ХАЙНЫКАН

Латин Американың чурттарында амгы байдалды тодарадып көргүспүшаан, Юнайтед пресс интернейшнл дээр америк агентилел чери ол байдал «АКШ-ка удур чалгыг-биле болгаш мурнундагы политиктиг угланыышкынны эде көөр дээр чүткүл-биле» тодаргайлаттынып турар деп айыткан.

Америк күчүлелден хостаалып алырын чүткүдүп турар Латин Американың чурттары боттарының продуктуларын сайгарар ажыктыг рынокту тып алырынга сагыш човап турар. Эрткен чылдың төнчүзүнде Бразилияның садыг төлээлери Совет Эвилелинге чораан. Ону чорутканын «Кларин» солун «Бразилияның даштыкы политиказынга улуг эргилде» деп адаан. Чилиниң садыг төлээлери база чоокта чаа Москвага чораан. Кубага А. И. Микоянның чорааның түңнелинде совет-куба садыг дугуржулгазы кылдынган. Ол дугуржулганы премьер-министр Фидель Кастро кончуг чугула болгаш «кажан-бир шагда Кубаның кылып тургулааны бүгү-ле дугуржулгалардан эң-не ажыктыг» дугуржулга деп адаан. Бистиң чуртувус-биле экономиктиг харылзааларның ажыктыг чоруу хамыктың мурнунда ол харылзаалар латин-америк күрүнелерниң хамаарышпас чоруун быжыглап турарында болур.

Ынчаарга АКШ ол депшилгеге шаптыктаарын чүүл бүрү арга-биле оралдажып турар. ССРЭ-ниң болгаш Кубаның аразында садыглажыышкынның калбарыышкыны-биле холбаштыр америк реаксылыг бөлүктер онза калчаарап турар. Кубаның чазааның адынга хамаарыштыр хопнүгүлдүң кампаниязы-биле хыы ханмайн, ол бөлүктер болза Кубага экономиктиг бүзээлээшкин-биле кыжанып, чигир тарып өстүрер черлерни болгаш чигир заводтарын бомбалазын дээш самолёттарны чорудуп турар.

Ынчалза-даа америк реакционерлерниң ол үүлгедиглери оларның боттарынче удур угланып турар. АКШ-тың политиказы буруу шаптырыышкынга таваржып турда, Кубаның улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазы Латин Америкада болгаш бүгү делегейде илергейлеттинип турар деп, Кубаның «Революсьон» солуну онзалап демдеглээн.

ДҮШКҮҮРЛҮГ ЧОРУКТУҢ ОДААН ЧАЙЛАДЫР

Барыын талакы күрүнелерниң ээлеп алганы Барыын Берлинде байдал дүшкүүрлүг артып турар болгаш Европаның дал ортузунга дайын айыылының одаан тургузуп турар. Ол байдалдарда Берлинниң айтырыын шиитпирлээри тергиин чугула, ынчангаш Совет Эвилели ону кылырынга улам-на чаа-чаа хемчеглерни ап турар.

Чоокта чаа ССРЭ-ниң Бонида элчин черинге парлалга конференциязы болган. Барыын Берлин дугайында Совет Эвилелиниң туруш-бодалын бистиң төлээлекчивис база дагын аңаа тайылбырлаан. Барыын Берлинден даштыкы шериглерни үндүрген турзун дээш демисежип турар бис. Ийи герман күрүнелер-биле тайбың керээзин чарары база Барыын Берлинни хостуг хоорай болдурары аңаа идиг бээр ийик. Берлинниң айтырыын ынчалдыр шиитпирлээниниң түңнелинде Барыын Берлинниң иштики амыдыралының бүгү айтырыгларын база өске черлер-биле ооң харылзаалар тударын дашкаартан кандыг-даа ыйыышкын чокка барыын-берлин эрге-чагыргалар шиитпирлээн турар ийик.

Ынчалзажок Барыын Германияның эрге-чагыргалары Барыын Берлинниң айтырыын таарыштыр шиитпирлээрин күзевейн турар. Барыын Берлин Барыын Германияның кажан-даа кезээ болбаан турзажок, бөгүнчү эрге-чагыргалар ону бодунуң девискээри кылдыр көрүп турар болгаш ону Герман Демократтыг Республикага удур өнчүк-чөңгээниң одаа болдуруп турар.

Ындыг байдалды үргүлчүлээри улуг айыылдарлыг болур. Парлалга конференциязынга демдеглеттингениң ёзугаар алырга, Совет чазак барыын-берлин айтырыгны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле таарыштыр шиитпирлээр дээш бүгү-ле аргаларны ажыглап турар. Бир эвес ындыг таарыштырылга черле чедип алдынмас чүве болза, ГДР-биле тайбың керээзин чарарындан болгаш аңаа үндезилээш Барыын Берлинниң дугайында айтырыгны шиитпирлээринден өске арга ССРЭ-ге турбас апаар.

Ол совет медеглелди ийи герман күрүнелерниң хөй-ниитизи улуг кичээнгей-биле көрген. Берлинде үнүп турар «Нейес Дейчланд» солун совет тайылбыр Берлин айтырыг талазы-биле эргежок чугула түңнелдерни кылырынга дузалап турар деп онзалап демдеглээн. Европаның дал ортузунга дайын кыжаныышкынының одаа узуткаттынган турар ужурлуг деп бо солун демдеглээн.

В. ХАРЬКОВ.

FALL-IN AGAINST FALLOUT
PEACE WITH FREEDOM FROM FALLOUT
LA PAIX

Американың Каттышкан Штаттары. Ядролуг бомбаларның шенелделеринге удурланыышкынның чыскаалы Сан-Францискога болган.

Чурукта: Чыскаал үезинде.

Фото Ассошиэйтед Престиң.

Совет чазактың баштыңын Гвинея манап турар

КОНАКРИ. СЭТА-ның корреспондентизи А. Званцевтиң дыңнатканы болза:

Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң ол чуртче аян-чорук кылып чеде бээрин Гвинеяның чону четтикпейн манап турар деп Гвинеяның Профэвилелдер каттыжылгазының кол секретарының оралакчызы Камара Умар Дини айыткан. Кайы-кайызын билчириниң херээнге бараан болур болгаш бот-боттарын эки танып билип алыр арганы берип турар шуут ужуражылгалар болгаш аян-чоруктар улустарны чүден артык чоокшулаштырып турар. Совет Эвилелин, янзы-бүрү социал системалыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаарының дугайында ооң чорудуп турары политиказын эки билип алыр талазы-биле Африканың улустарынга ол аян-чорук дузалаар.

Биске ол аян-чорук ужур-дузалыг болуушкун болур, ынчангаш Гвинеяның ажылчы чоннары бистер болза боду ажылчын болгаш шахтага ажылдап чораан, ам дээрге ССРЭ-ниң бүгү ажылчы чоннарының, тайбыңны болгаш аас-кежиин күзээн бүгү-ле кижилерниң эрге-ажыктарын төлээлеп турар Хрущевту күзелдиивис-биле көөр бис деп Камара Умар Дини оон ыңай чугаалаан.

Мен ССРЭ-ге чораан болгаш Африканың айтырыгларынга совет улустуң улуг сонуургалдыын көрген мен деп түңнелинде Камара Умар Дини чугаалаан. Ынчангаш бис ССРЭ-ниң төлээлекчилерин удаа-дараазы-биле биске келип турарын күзээр бис.

Конакриде күрүне садыының директору Фемкс Фикинданың медеглээни болза: мен бистиң президентивис Секу Турениң ССРЭ-ге чорааның дугайында кино-чурукту көргеш, аңаа совет улустуң көргүскен чылыг хүлээп алыышкынынга магадаан мен. Ам бис Хрущевтуң нүүрүнде совет улуска өөрүп харылавышаан, ону бистиң черивиске болур чогууру-биле уткуп алырывыс арткан.

Совет Чепсектиг Күштер — тайбыңның болгаш социализмниң чөленгиижи

ПРАГА. (СЭТА). Совет Чепсектиг Күштерниң 42 чыл болган оюн чехословак хөй-ниити февраль 23-те демдеглеп эрттирген. Социализмниң болгаш тайбыңны быжыглаарының херээ дээш демиселге Совет Армияның, төөгүлүг алдар-хавыязының дугайында «Обрана лиду» солун мурнуку чүүл бижээн.

Социализмниң дайзыннарынга удур кадыг-дошкун тулчуушкуннарга ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери буржуазтыг күрүнелерниң армияларындан артык күштүүн көргүскен деп солун бижип турар. Улустар аразының айтырыгларын тайбың арга — чугаалажыышкыннарның дузазы-биле шиитпирлээрин Совет чазак каш-даа удаа чугаалап келген деп айытпышаан, солуннуң демдеглээни болза, чепсегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржулга чедип алдынмаан шагда Совет Армия атомнуг дайын кыпсыкчыларының оруун кезээде дуй турар.

Бистиң төрээн чуртувусту маадырлыг Совет Армияның хостаанындан бээр 15 чыл болган оюн бис бо чылын демдеглеп турар бис деп «Обрана лиду» бижээн. Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарын харылзаштырып турар найырал болза, фашистиг ээлекчилерге удур демиселге каны төккен хан-биле быжыглаттынган болгаш ийи чурттуң хөй-ниитизиниң күжүнүң чаңгыс эвинге даянып турар.

Совет Армия социалистиг лагерьниң өске-даа күрүнелериниң армиялары-биле кады бөгүн тиилеттирбес күш болуп турар деп ол чүүлде түңнеп бижээн.

Совет Чепсектиг Күштерниң 42 чыл болганын Моолга демдеглеп эрттиргени

УЛАН-БАТОР. Совет Армияның болгаш Шериг Далай Флодунуң 42 чыл болган оюн Моол Арат Республиканың хөй-ниитизи демдеглеп эрттирген. Совет Чепсектиг Күштерниң алдарлыг төөгүлүг оюнга тураскааткан хуралдарны, фото-чуруктар делгелгелерин кылып, өске-даа хемчеглерни чурттуң бүдүрүлгелеринге болгаш албан черлеринге чоруткан.

Февраль 23-те үнген солуннарда Совет Чепсектиг Күштерниң оюнга холбаштыр хөй чүүлдерни бижигилээн. «Үнен» солун «Тайбыңның бүзүрелдиг камгалакчызы» деп чүүлүнге социалистиг лагерьниң чурттарының армияларының тайбыңга шынак чоруун демдеглеп турар. Бистиң чепсектиг күштеривис тайбыңның болгаш улустарның аразынга найыралдың серемчилелдиг камгалакчылары турган болгаш болуп артар деп ол солунда бижээн.

Сукарно Иракка баар

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Джакартаның радиозунуң дамчытканының ёзугаар алырга, Индонезия республиканың президентизи Сукарно бо чылдың апрельдиң эгезинде Иракка келир деп, Иракның премьер-министри Абдель Касемниң чалаашкынын хүлээп алган.

Эйзенхауэр Бразилияда чеде берген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Латин Американың чурттарынга аян-чорук кылыр дээн Каттышкан Штаттарның президентизи Д. Эйзенхауэр февраль 23-те Бразилияда чеде берген.

Бүгү кижи төрелгетенге чөңгээ

Сахарага атомнуг бомба чазылдырган Францияның чазааның туруш-бодалы делегейниң хөй-ниитизиниң болгаш парлалгазының килеңнээшкиниң удурланыышкынын хайныктырып үргүлчүлеп турар.

Пхеньяндан дыңнатканың ёзугаар алырга, тайбың камгалалының көрей комитединиң база Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил кат-

гейлеп тур бис деп медеглелде чугаалаан.

Рабаттан дамчыдып турары болза: «Истикляль» партия удурланыышкынның чыскаалын Касабланкага организастаан, 50 муң ажыг кижи аңаа киришкен. Мароккодан даштыкы шериглерни үндүрерин негеп турар лозунгнарны тудуп алгаш, француз консул черинче угландыр хоорайның төп кудумчуларын таварты чыскаалганнар эрткен. Чурттуң эң улуг профэвилел каттыжыышкынының — Марокконуң күш-ажыл эвилелиниң органы «Авангард» солун Сахарага француз атомнуг шенелделерни шыңгыы буруу шаап болгаш француз шериглерни үндүрерин негеп турар чүүлдү парлаан.

Чырыдыышкын ажылдакчыларының федерациязында кирип турар тем талазы-биле шинчилекчилерниң Парижке болган съездизи Сахарага Францияның атомнуг бомба шенээнин буруу шаап турар резолюцияны бир эп-сеткилдиг хүлээп алган. Ядролуг чазылдырыгларны шуут узуткаар болгаш атомнуг чепсекти хоругдаар сорулга-биле ындыг янзының шенелделерден ойталаарынче болгаш бүгү күжениишкиннерин саарынче француз чазакты резолюцияның авторлары кыйгырып турар.

(СЭТА).

уу, а
адыр-
эрин-
лгала-
ринге
бай-
тургус-
екабрь
г ча-
хлээл-
и чыл-
шкаар
немей
лерни
гезиниң
болгаш
ли чай-
на тех-
планныг
э ажыл-
териниң
о. 1959
кедээ
ажыг
шил-
байн-
гомо-
лион
ши-
ча-

хандыраары, бүгү бүдүрүлге
дулгаларын комплексилиг ме
застаарынга чаа техника-биле
хозтарны, совхозтарны хандыр
ның темпилерин күштелдирер,
гежок чугула. 1959—1965 чы
ның иштинде көдээ ажыл-агыйг
миллион ажыг тракторларны,
муң хире тараа комбайннарын,
ышкаш өске-даа хөй машинала
болгаш дериглерни берген ту
Күш-ажылдың эң улуг камналга
бээр база аар болгаш эвээш б
рукчүлүг ажылдан колхозчула
хостаар чаа машиналарны к
ажыл-агый улуг хемчээлдерге
турар.

Эң чоокку чылдарда көдээ а
агый бүдүрүлгезиниң механ
таашкынының хөгжүлдезинде
чугула угланыышкын болза, т
торларның болгаш кол көдээ аж
агый машиналарының ажылда
дүргеделин бедидеринге шилчиир
ол дугайында чаа хевириниң тракто
ларын болгаш өске көдээ ажыл-агы
машиналарын тургузары, көд
ажыл-агый ажылдарының ни
комплексилиг механизастаашкын
да хожудап турар ажылдарга (
рааны арыглаары, чүдүрер, дүжү
ажылдар, хөвен, свёкла, картоф

Скво Вэллиде олимпий оюннарында

СКВО ВЭЛЛИ. (СЭТА). Олимпий оюннарының алдын медальдарын совет спортчулар барык хүннүң чыгыы ап турарлар. Маргылдааның дөртку хүнүнде совет спортчу Клара Гусева улуг чедиишкиниг болган. 1000 метр черни 1 мин. 34,1 секундада эрткеш Клара Гусева олимпий оюннарының чемпиону атты алгышаан, алдын медаль-биле шаңнаткан. Делегейниң рекордсмени Т. Рылова үшкү черни алгаш, хүлер медаль-биле шаңнаткан. Л. Скобликова дөртку түңнелди көргүскен.

Мурнунда хүн 500 метрге бирги черни алгаш алдын медаль-биле шаңнаткан Герман Демократтыг Республиканың спортчузу Хельга Хаазе 1000 метрни 1 мин. 34,3 секундада эрткеш, ийиги черни ап, мөңгүн медаль-биле шаңнаткан. Берлинниң «Динамо» клувунуң спортчузу Хельга Хаазе олимпий оюннарының шенелдезин Швейцарияның бедик даг чыңгыларынга эрттирген. Хельганы олимпий оюннарынга ооң ашаа Гельмут Хаазе белеткээн. Гельмуттуң олимпий оюннарынга келир дээн күзели боттанмаан, аңаа келириниң чөпшээрелин АКШ-тың күрүне департаментизи Гельмутка бербээн.

Спорттуң ийи хевиринге — трамплинден халыырынга болгаш 15 км черге хаактыг маңнаарынга эки түңнелди ГФР-ниң төлээзи Г. Тома чедип алган. Ол трамплинден халыырынга бирги черни алгаш, 15 километрге маңнаарынга 4-кү черни ап, ниитизи-биле спорттуң бо ийи хевиринге олимпий чемпиону атты алган. Н. Гусаков (ССРЭ) трамплинден халыырынга оңгу черге тургаш, 15 километрге бирги черни алза-даа ниитизи-биле хүлер медальды алган. Алдын медальды ап болур аргалыг турган Д. Кочкин (ССРЭ) бешки черни алган.

Ол-ла хүн 66 спортчулар даглан дүрген бадарының олимпий чемпиону ат дээш маргышканнар. Маргылдааның бо хевиринге совет спортчулар киришпээннер. 27 кезек черге ээр болгаш өске-даа моондактарлыг 3095 метр узун черни Ж. Вюарне (Франция) 2 мин. 06 секундада эрткеш, олимпий чемпиону болган. Ийиги черде немец спортчу Г. Ланиг (ГФР). Үшкү черде Г. Перийя (Франция).

Херээженнерниң дошка фигурлуг чуңгулаашкынның ыявыла кылыр программазын күүсеткен маргылдаа база доозулган. Эң эки түңнелди делегейниң каш удаагы чемпиону К. Хейсс (АКШ) чедип алган. Ол 837,8 санныг. 792 санны алган Европаның чемпиону, голланд спортчу кыс С. Дийкстра ийиги черде. Үшкү черде Б. Роулз (АКШ). Ж. Ханпель (Голландия) дөртку черни алган, а Чехословакияның төлээзи Я. Мразкова бешки черде.

СКВО ВЭЛЛИ. (СЭТА). Олимпий оюннарының бешки хүнүнде эр улустар 15 километрге маңнашканнар. Ол хүн агаар эки турган болгаш стартче 54 хаакчылар үнүпкеннер. Кол-ла демисел скандинав чурттарының болгаш совет хаакчыларның аразынга болган. 5 км эртkende бирги үш эки түңнелди Швецияның хаакчылары Стефансон, Ернберг, Рэмгорд олар көргүскеннер. Совет хаакчы Ваганов Рэмгордка бүдүн чартык секунда четпейн чораан. Аникин чедиги түңнелдиг чораан.

10 километрни Ернберг эң дүрген эрткен, оон ырак эвесте норвег Брусвеен болгаш финн Хакулинен олар чоруп орган. Ваганов демги-ле хевээр дөртку черде чоруп турган. Сөөлгү беш километрге Х. Брусвеен мурнунче үне маңнай берген болгаш 15 км черни 51 мин. 55,5 секундада эрткеш, олимпий чемпиону болган. Ийиги черни ооң мурнунда хүн болган 30 км черниң тиилекчизи С. Ернберг алган болгаш мөңгүн медаль-биле шаңнаткан. Үшкү черде финн хаакчы Хакулинен. Совет хаакчы Г. Ваганов болгаш Э. Естбю (Норвегия) деңге келгеш дөртку болгаш бешки черни үлешкеннер.

Дөрт хүннерниң соонда Совет Эвилелиниң Олимпий командазы ниитизи-биле 77,5 санны алган болгаш бирги черде чоруп турар. 39 санныг Германияның каттышкан командазы ийиги черде. Швеция—23, АКШ—16, Австрия—13 саннарлыг. Швейцария болгаш Франция кайызы-даа 12 саннарлыг. Оон соонда: Финляндия — 11, Польша—10,5, Канада — 10, Италия—8, Норвегия — 6, Япония—3,5 саннарлыг чоруп турар.

Совет Эвилелиниң командазы олимпий медальдарны эң-не хөйнү чаалап алган. Олар 3 алдын, 2 мөңгүн, 5 хүлер медальдарны алган. 3 алдын, 3 мөңгүн медальды алган Германияның каттышкан командазы ийиги черде. Швецияның олимпий командазы 2 алдын болгаш 1 мөңгүн медальдыг.

СКВО ВЭЛЛИ. (СЭТА). Шайбалыг хоккей талазы-биле Совет Эвилелиниң командазы Чехословакияның командазын 8:5 санга уткан. Ол-ла хүн АКШ—Швеция, Канада—Германия командаларының ойнаашкыны база болган. Америк хоккейжилер Швецияның командазын 6:3 санга уткан. Барыын герман хоккейжилерден тургустунган Германияның олимпий командазы Канаданың хоккейжилеринге шоолуг удурланып шыдаваанар. Канада командазы 12:0 санга уткан.

Чурттуң хөл-шыдыраа маргылдаазында

ОН СЕСКИ САЛЫГ

ЛЕНИНГРАД. Ленинградтың бирги беш чыл аттыг культура ордузунуң улуг залынга чурттуң бирги чери дээш хөл-шыдыраа маргылдаазының 18-ки салыы болуп эрткен. Чемпионаттың эң солун салыгларының биреезин көөр дээн күзелдиглер залга сыңышпайн турган. Ленинградчы гроссмейстер Корчной болгаш украин гроссмейстер Геллер оларның ужуражыышкыны эң солун болган.

Ол ийи шыдыраачы маргылдааның ийиги чартыындан эгелээш-ле турнир таблицазының бирги черинде чоруп турарлар. 18-ки салыгда Геллер Корчнойдан чартык сан ажыг турган. Баштайгы көштерде Геллерниң кожу элээн эки турган, ынчалза-даа оларның кайызының-даа көштери удатпаанда дыка нарын апарган. Бир катап Корчной көш катаптап тургаш, хайым болур аргалыг-даа турган, оон ол ойталааш шуут тиилелгени чедип алырын шиитпирлээн.

Оюнунуң кидин түлүк үезинде Геллерниң бир оглу чедиги шыйыгга чедип, мерзе болур дей бергенде безин Корчной ак кижиниң хаанынче атакаларын үргүлчүлеп турган. Ооң ол тактиказы шынап-ла эки болган. Геллер эки камгалал тыппайн баргаш 84-кү көште Корчнойнуң тиилелгези дээш ооң холун тудуп, байыр чедирген.

Ленинградчы гроссмейстер Спасский мастер Гургенидзени (Тбилиси) ша-даа чедирбейн удуп алган. Мастер Полугаевский (Куйбышев) москвачы гроссмейстер Авербах биле ойнааш, оюннуң бешки шагында шагы төнер дей бергенинге далажып оргаш, улуг частырыгны кылгаш, уттурар ужурга таварышкан. Багиров (Баку)—Петросян (Москва), Крогиус (Новосибирск) — Бронштейн (Москва), Лутиков (Новосибирск)—Гуфельд (Черкассы) оларның ужуражыышкыннары хайым болган.

Он сески салыгның соонда Корчной 13 санныг, а Геллер 12,5 санныг. Петросян 16 салыгдан 11,5 санны алган. Петросянның аарып тургаш, Авербах болгаш Спасский биле ойнаваан салыгларын ойнаан соонда маргылдааның мурнунда чоруп турар үш кижиниң байдалы билдине бээр. 19-ку, эң сөөлгү түңнел салыг февральдың 25-те болур.

Я. РОХЛИН,
хөл-шыдырааның делегей судьязы.

Обласка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн обласка булуттагылап каап турар, чөөн болгаш соңгу-чөөн районнарга хар чаар хүн болур. Хат кошкак болгаш чоорту өй-тап апаар, соңгу-барыын угланыышкынныг. Агаарның температуразы: даглыг черлерге—4—9, чавыс черлерге — 11—16, а Кызылга—14—16 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Ванька Жуков»**—10 шакта; **«Изиг сеткил»** («Горячая душа»)—12. 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Лаурага душтук»** («Жених для Лауры»)—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: **«Аныяк чылдары»** («Годы молодые») — 1.15, 5.15, 7.15 шактарда; **«Чыл узамдыктыг орук»** («Дорога длиною в год») — 3.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: **«Фуртуна»**: 1.15, 3.15 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖУМ-ШИИ ТЕАТРЫ
Февраль 27-де
О. Саган-оолдуң
«ОТТУУШКУН»
деп шиизи болур, үш көжеге, тыва дыл кырында.
Эгелээри—кежээкиниң 7 шак 30 минутада.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килди
5-24, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарьның 37-13, көдээ ажыл-агый
-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 20-60.

ТС—00072.
Ча
типографиязы.